

Ціна 2.00 дол.

НОВІ ДНІ

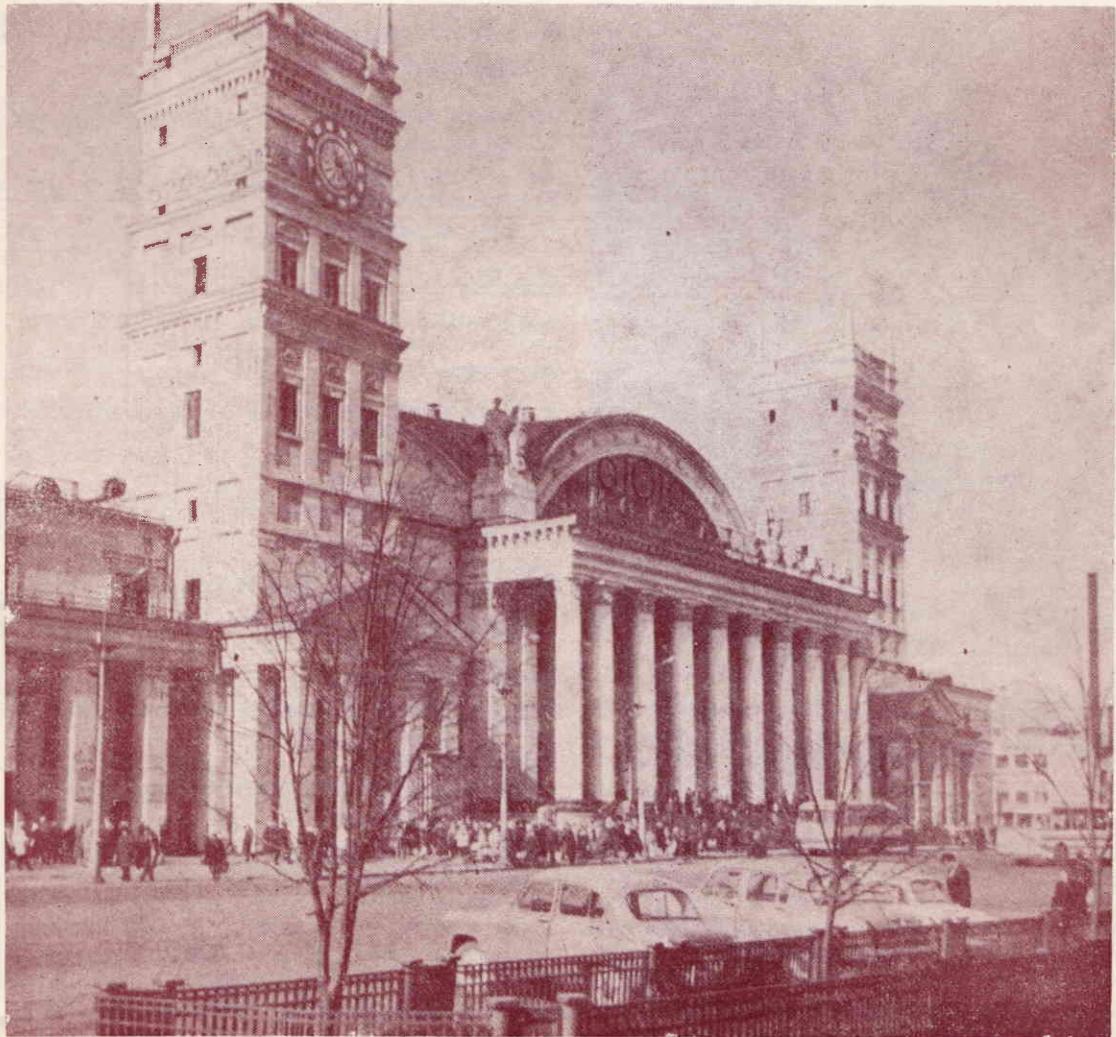
• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

Vol. XXXV

СІЧЕНЬ — 1984 — JANUARY

№ 407

NOWI DNI

A Ukrainian Monthly published every month
except August by the Nowi Dni Co. Ltd.
in Toronto, Ont., Canada

Editor-in-Chief: M. Dalney

Second Class Mail Registration Number 1668
International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Волинський

Видав

Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповіальністю

Мар'ян Дальний — головний редактор

Члени Редколегії: Тоня Горохович, Василь І. Гришко,
Дмитро Кислиця, Олексій Коновал, Іван Манастир-
ський, Карло Роговський.

Телефон: (416) 621-2605

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

КАНАДА — 15 доларів

США — 15 доларів

АВСТРАЛІЯ — 14 австрал. доларів

Всі інші країни рівновартість 15 доларів
американських.

Чеки і грошові перекази виписувати на
"NOWI DNI".

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Австралії:

Mr. T. Myronenko, P. O. Box 302
Parramatta, N. S. W. 2150 Australia

У Великобританії:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

На Чікаго і околиці:

Mr. D. Hrushetsky
2635 Spruce Street
River Grove, Ill. 60171, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevskyj,
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116
USA

На Бостон і околиці:

Mrs. L. Djak, 115 Connell Dr.
Stoughton, Mass., 02072, U.S.A.

На Тандер Бей і околиці:

Mr. P. Swyrydenko, 133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont. P7C 2G4

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOWI DNI

Box 126, Postal Station "N"
TORONTO, ONT., CANADA
M8V 3S4

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Ол. Пошиванник — ВІДКРИТО ПАМ'ЯТНИК МИТ- РОПОЛИТОВІ ВАСИЛЕВІ ЛІПКІВСЬКОМУ	1
Леся Богуславець — ХАРКІВ-ХАРКІВ...	3
Ф. Миколаєнко — БАЧИЛИ ОЧІ ЩО КУПУВАЛИ	6
Марія Гарасевич — МИКОЛА КОВШУН — ПИСЬМЕННИК ЖИТТЄВОЇ ПРАВДИ	7
О. Ярошівський — МОЇ СПОГАДИ ПРО ПО- ДОРОЖ НА УКРАЇНУ (3)	10
Данило Міршук — КНИГА ПРО ТВОРЧІСТЬ ВІД- ВАЖНИХ	15
Михайло Михайлівський — КАНТАТА "ЗАВО- ЙОВНИКИ ПРЕРІЙ"	19
Василь Витвицький — ІСТОРІЯ ОДНОЇ МУЗИЧ- НОЇ ЗНАХІДКИ	20
Дм. Чуб — TVIP ПРО ОБОРОНУ ВІДНЯ	21
х х х — 75-ЛІТТЯ АНДРІЯ КАЧОРА	22
Лісницька Марія — "ЧУДО ПРАВЕДНОЇ ДУШІ"...	22
I. Д. — АВТОРСЬКИЙ ВЕЧІР МАРТИ ТАРНАВ- СЬКОЇ	23
Мар'ян Дальний — У СПРАВІ РІЧНИЦЬ І ЮВІ- ЛЕЙ	25
Олена Несіна — ПОДОРОЖІ В КОСМОС	26
С. Дем'яненко — КУЛЬТУРНІ ПРОГРАМИ ОЛІМПІЯД	27
Клавдія Фольц — ЛЕКЦІЯ ЧУЖОЗЕМНОЇ МОВИ	29

На першій сторінці обкладинки: ХАРКІВ. ВОКЗАЛ.

- Передруки і переклади дозволені за поданням джерела.
- Статті з поданими іменами авторів не конче висловлюють погляди редакції.
- Незамовлених матеріалів редакція не повертає.
- Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти
і скорочувати надіслані матеріали.

Література, наука, мистецтво, суспільне життя

**ВІДКРИТО І ПОСВЯЧЕНО
ПАМ'ЯТНИК МИТРОПОЛИТОВІ
ВАСИЛЕВІ ЛИПКІВСЬКОМУ
В БАВНД БРУКУ**

В неділю, 23-го жовтня 1983 р. в Православному центрі Свят Бавнд Бруку, США, поруч церкви пам'ятника св. Андрія Первозваного відбулося урочисте відкриття і посвячення пам'ятника великому патріотові українського народу митрополитові Василю Липківському — батькові Української Автокефальної Православної Церкви.

Після відправи Святої Літургії понад тисяча громадян й одумівців в одностроях з прaporами, у дощовиках і з парасолями, зібралися навколо пам'ятника. У присутності численного духовенства і владик, блаженніший митрополит Мстислав завершив чин посвячення.

В суботувечером, перед посвяченням, відбувся бенкет з участю близько чотирьох гостей, представників українських церковних, світських і громадських установ.

Між численними привітами був письмовий привіт від первоієрарха УКЦ патріярха Йосипа, який так написав: "... Радію з глибини душі, що великий Митрополит Мученик і ісповідник Василь матиме на вільній землі свій пам'ятник для свідчення і науки перед своїми духовними дітьми і чужинцями у свободному світі про нашу неволю, страждання і змагання за Христову правду на Сході Європи. Моїми молитвами буду з усіма Вами в цей пам'ятний день посвячення пам'ятника..."

У програмі вечора майстер церемонії д-р Юрій Криволап подав історію побудови пам'ятника від виникнення ідеї на з'їзді ОДУМ-у США в 1975 р. аж до реалізації пам'ятника. Змістовну доповідь про життя і діяльність Митр. В. Липківського прочитав інж. П. Матула. Уривок з проповіді й один лист Митр. Липківського прочитав майстер слова мгр. М. Француженко. Виступив ансамбль бандурристів "Гомін степів" під мистецьким керівництвом Ю. Китаєвого. "Пам'яті митрополита Василя Липківського" о. прот. Д. Бурка зворушливо продекламувала пані Лариса Качуровська. Захоплююче слово від Об'єднання Демократичної Української Молоді прочитав Андрій Шевченко, голова ОДУМ-у США.

Митр. Мстислав подякував членам Будівельного

комітету, працівникам та жертводавцям. На посвяченні пам'ятника було багато одумівців, між ними: голова ЦК ОДУМ-у Ол. Пошиваник з Чікаго, заст. голови ЦК ОДУМ-у Віктор Педенко із широкою делегацією одумівців з Канади та численні члени з великих і малих українських поселень.

За головним столом, поміж визначними гостями були й дві кол. одумівки, які зробили надзвичайне діло: Пані Гурська із Філадельфії і пані Завертайло з Чікаго. Вони найбільше зібрали пожертв-фондів на пам'ятник.

Гріх був би не згадати членів Будівельного комітету, який очолює владика Митр. Мстислав, а саме: д-р Юрій Криволап — виконуючий обов'язки голови, о. прот. Микола Галета — заст. голови, інж. Єв-

ген Кальман — секретар, інж. Олексій Шевченко — скарбник, інж. Петро Матула — голова мистецької комісії та члени — пані Валентина Кузьмич, інж. Валентин Кохно, проф. Михайло Смик і сл. п. проф. Василь Завітневич, який і не дідждався реалізації поставлення пам'ятника.

Праця будівельного комітету ще не скінчилася. На викінчення навкілля пам'ятника (фундамент, сходи, граніт, декорація) ще потрібно із три десятки тисяч доларів. Також, Комітет плянує видати пропам'ятну книгу памяті митр. Липківського, де будуть поміщені й імена жертвовавців...

Ол. Пошиваник

З ВЕРНЕННЯ

Комітету Побудови Пам'ятника бл. п. Митр.
В. Липківському

У зв'язку з побудовою пам'ятника митр. В. Липківському (в Осередку УПЦ, Бавнд Брук, Н. Дж.) буде видана Пропам'ятна Книга. В ній буде задокументована історія побудови пам'ятника та поміщені маловідомі та досі неопубліковані матеріали з життя і діяльності митр. В. Липківського, його побратимів та з історії відродження УАПЦ. Книгу до друку підготовляє редакційна колегія в такому складі: Микола Вірний — головний редактор, Проф. Петро В. Одарченко — мовний редактор та Комітет Побудови Пам'ятника — члени.

Звертаємося до всіх хто може збагатити це видання своїми особистими спогадами, фотознімками чи іншими матеріалами, які стосуються історії УАПЦ 1921 року, подарувати або позичити такі матеріали Комітетові для використання їх у Пропам'ятній Книзі. Джерело таких матеріалів буде у книзі зазначено. Просимо писати й слати матеріали до редакційної колегії на:

MEMORIAL BOOK
8600 Buckhannon Dr.
Potomac, MD 20854, USA

ВІДБУВСЯ СОБОР УГП ЦЕРКВИ

26 і 27 листопада 1983 р. відбувся у Вінніпегу Надзвичайний Собор Української Греко-Православної Церкви, на якому вибрано двох кандидатів на єпископів — прот. Олександра Костюка із Ватерлю, Онт. і архимандрита Івана Стінку із Кемсек, Саск. Владика Василій, який дотепер був єпископом Саскатунським і тимчасово опікувався Східньою епархією, був на соборі підвищений до архиєпископа та вибраний архиєпископом Торонтським і Східної епархії. Надзвичайний Собор УГПЦеркви вибрав архиєпископа Василія заступником митрополита Андрея і побільшив Священний Собор Єпископів до п'яти осіб. П'ятою єпископською катедрою став собор Пресвятої Тройці у Ванкувері. На становище Ванкуверського єпископа вікарія Західної епархії вибрано прот. Олександра Костюка. Протоієрей Олександр Костюк народився в Україні в

1920 р. До Канади прибув в 1952 р. з Англії. Закінчив богословські студії в Колегії Св. Андрея і в 1955 р. Митрополит Іларіон рукополіжив його в сан священика.

На Саскатунську катедру Надзвичайний Собор вибрав архимандрита Івана Стінку. Він народився в 1935 р. в Бюкенен, Саск. Деякий час працював учителем. В 1973 р. закінчив богословські студії в Колегії Св. Андрея, а в 1974 р. був висвячений в сан священика в безженному стані.

ІЗ ЗВЕРНЕННЯ УІТ З ПРИВОДУ 50-ЛІТТЯ СМЕРТИ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

В 1984 році відзначаємо 50-и ліття смерти Михайла Сергійовича Грушевського (1866-1934), найвидатнішого українського історика й одного з найвидатніших діячів українського національного відродження.

Як автор монументальної "Історії України-Русі", М. Грушевський поклав міцні підвалини для національно-державного відродження України, відкриваючи правдивий образ історичного розвитку українського народу.

Як найвидатніший організатор українського наукового життя, Михайло Грушевський спричинився до великого піднесення української історичної науки і введення її до світового культурного процесу.

Як громадсько-політичний діяч, М. Грушевський очолив українську національну революцію, став Головою Української Центральної Ради і першим президентом Української Народної Республіки.

Михайло Грушевський був символом всеукраїнського національного єднання, що його він розумів як з'єднання всіх частин української землі і української нації в єдиному національно-державному і національно-культурному організмі.

Советська влада вважає М. Грушевського за найбільшого ворога комуністично-московського режиму на Україні. Його твори там заборонені, його ім'я стало символом т. зв. "буржуазного націоналізму".

Українське Історичне Товариство проголошує 1984 рік — Роком Михайла Грушевського. У зв'язку з цим УІТ плянує видання окремих збірників і біо-бібліографії М. Грушевського в українській і англійській мовах, присвячених його життю і творчості. Також заплановано видати однотомник вибраних праць Михайла Грушевського й відбути, у співпраці з іншими установами, ряд конференцій у США і Канаді для відзначення його діяльності.

Закликаємо українську громаду у вільному світі гідно відзначити 50-ліття смерти великого сина українського народу, який ціле життя присвятив праці і боротьбі за краще майбутнє України.

Президія Українського Історичного Товариства

Для реалізації видань, присвячених діяльності М. Грушевського, пожертви проситься надсилати до:

Ukrainian Historical Assoc. (Hrushevsky Fund)
P. O. Box 312, Kent, Ohio 44240 U. S. A.

ХАРКІВ-ХАРКІВ...

Для мене — це подорож у минуле, в дитинство. Ще недавно, здавалося, було багато часу, щоб все побачити, скрізь побувати, та не зглинулись, проминуло п'ять тижнів нашого побуту на рідній землі і зостався останній.

Поїздом їдемо, переважно, вночі. Люди завжди привітні. Кожен спраглив довідатись, як живе решта світу. Бажання поїхати в інші краї — загальне. І коли, буває, сильна профспілка добре'ється дозволу, хоч в сателітній державі, тратяль останній гріш, а їдуть — "це ж, може, єдина нарада" пояснюють.

З Полтави до Харкова — рукою подати, всього кілька годин їди. Поїзд рушає о п'ятій годині ранку. Обабіч дороги ростуть дерева. Нам з Христею здається, що це навмисне насаджено, щоб не бачили краєвидів, але виявляється, дерево від сніговій.

У купе всі ще сплять. Зачиняю очі і згадую інші зустрічі і розмови... Розповідав один росіянин: Поїхали ми недавно у Прибалтику. Спершу не знали, говорили по своєму. А воно біда! В крамницях чи ресторанах, де не зайдеш, відповідь та сама "не розумімо, нічого не маємо". От і роби, що хочеш. Йокрутилися день, другий, а потім таки порозумішали, українцями стали! Сміх та й годі, українською мовою довелося говорити! І зразу помогло.

Подібні випадки чула не раз. Згадався дідуся пенсіонер. Саме в Москву додому вертався. От і розказував: Жив я серед гуцулов декілька років. Люди добри, навчився іхньої мови. Ну і діти теж мусили. Пізніш, як вернулись додому, треба було їх рідної вчити, та й самі, правду кажучи, розучилися говорити по своєму. А ще служив я у війську. Стояли ми в Чехо-Словаччині. Приймали нас там, як рідних, останнім ділилися. Сподобався мені той край. Да, скрізь порядочок, чистота. А потім наші прийшли з танками... Все відтоді змінилося... Сором людям було у вічі глянути... Да, народ вони дружній: всі за одного, а один за всіх! Не так, як у нас... зникне людина, заберуть уночі і собака не гавкне, кожен за свою шкуру трясеться...

Ще виплив у пам'яті один епізод. Були ми в гостях. Стояли біля вікна розмовляли:

— Ну, як ви тепер поживаєте? — спитали.

— Жити можна, аби гірше не було, тепер не так, як колись люди зникали... Давайте краще одійдемо від вікна, знаєте, краще подалі від гріха, щоб бува сусіди не чули. Я сказав їм ви з іншого города до нас заїхали...

Підіїдждаємо до Харкова. Я довго мнуся і не

знаю з якого боку підійти до сусідки. Нарешті таки одважуюсь:

— Може, хоч в цьому місті будемо закидати по всесоюзному? Все ж таки, між воронами по воронячому і кряч.

Христя з мене глузує:

— Нема чого мул пускати, — сміється, — адже домовилися, всю подорож по Україні говоримо тільки українською мовою! Ясно. Чого вурдишся, — додає, глянувши на мене.

Я висовую інші вагомі аргументи, але чую у відповідь "Ти їй Отче наш, а вона тобі од лукавого".

На пероні нас зустрічає красивий молодий чоловік. Лице непривітне, майже вороже. Це нам вперше. Інші, може, "на душі льодок, але на лиці медок". Пробуємо жартувати, але даремне...

Готель наш новий, майже за містом. Пізно ходити вулицями не радять. Розказував один турист: Збиравсь братові шапку хутряну купити, а він каже: "хочеш, щоб десь вечером з головою зняли!?"

Це вже не Львів, де до дванадцятої безтурботно розгулювали. Харків — велике індустріальне місто. Але зелене, красиве. Ходимо, роздивляємося, прислухаємося до розмов.

Христя зідхає:

Кругом все чуже, а всередині не наше.

Ідемо до книгарень. В інших містах нам казали: в Харкові найбільший вибір книжок, там і купите їх. Єге, надіявся на мед, та й води не пив..

Добра книжка — велика цінність. На книжковій базарі, "з під полі", за неї сто карбованців і більше платити треба. Є крамниці, що роблять замін. Принесеш книжку і кажеш на яку замінити хочеш. "Роксоляна" Загребельного щойно вийшла, але ніде не знайдеш, Ліни Костенко поезії враз розхапали. Значить, не зовсім байдужі! Одна жіночка пояснила: "дома говорю українською мовою, а на роботі, хоч би й звернувся по-нашому, відповідаю на всесоюзній. "Що це? Почуття меншевартости чи інстинкт самозбереження? Мабуть, одне і друге..."

"Харків, Харків, де твоє обличчя, у чому твій зміст?" — мугиче Христя пісеньку, яку колись написав молодий Тичина.

Ідем трамваєм. Питаємося за вулицею, а хлопчина пирськає із сміху. Інші його присоромлюють. Щось подібного трапилося і в Києві. Христя тоді присікалася до дівчини: "Чого тобі смішно, що я таке смішне питаю?" А подруга тієї, вибачилася: "Не зважайте на неї, вона дурна, не вихованна". Ну, а в Харкові і не дивно. Ще дитиною пам'ятаю питали у черзі: ти, мабуть, з села, що говориш українською мовою.

Ідемо глянути на річечку Лопань, недалеко видно собор. Потім рушаємо до історичного музею. На подвір'ї стоять кам'яна баба. "Ти скіфська баба, кам'яна незграба, стояш в степах... Курай і бутила. Яка ж ти баба, ну яка ж ти баба?! За сто віків дитя не привела!"... Це з вірша Ліни Костенко.

Надворі спека. Ми вже не хвалимось, що звичні, а висолопивши язики, сунемо і разом з тутешніми, нарікаємо на парню. Недалеко музею відчинені двері, заглядаємо. Мляве світло, схилені

постаті, гуркіт швейних машин. Видно і їм пріпікає, відчинили все навстіж. Збоку, на тротуарі, якась моторна молодиця виставила торти. Не боїться ні вітру ні сонця. Трохи далі, перед крамницями, стоять коробки з капустою, огірками, вони нагріваються і помаленьку гниють. А ось черга. На столику продають м'ясо. Кажуть з ресторану лишилося. Важать усе гамузом, люд турбується, аби кісток померене давали.

— Може купимо, — лукаво підморгус сусідка.
— Що тобі, тібон стейк, вирізку, чи інші якісні витребеньки?

Саме обідня пора. В кожнім місті в цей час продають пиріжки. З папером сутужно, то ж дають їх на смужках різаного паперу. На десерт вирішили прикупити сунниць. Але тут трапилось, як ото кажуть: I рад би, і дав би, і є що, та ні в що!

На цю тему в нас з Христею перепалка.

— Де не йди, тягни за собою пластикові торбинки. Та в нас на цента купиш, а паперу на доляра накрутять — це я.

— То ж і біда, — гарячиться сусідка. — Краще так, ні ж інакше. Процундрять всі природні ресурси, що нашадкам зостанеться??

Коли хто з туристів чи місцевих запитує, як ми харчуємося, Христя глаголить: Та ми, як той крокодил, що п'є воду лише з ріки Ніл, а коли немає води з ріки Ніл, він, яку завгодно попиває...

В рестоврани ми рідко вчащаємо. Не по нашій кишені. Обіди там 4-6 крб., а вечера й дорожча. Правда за 1 крб. 30 є комплексні обіди, це їж, що дадуть. По вівторках і четвергах там рибні сграви. Часом їжа добра і смачна, а бувало її приказували: дешева рибка, погана юшка.

Нам, невтаємничим у добуванні продуктів, тяжко знати, що де "дають". Хліб можна скрізь купити, а от ковбаса, тільки дорога лежить, по 8 крб., а дешеву по 2 крб. 50, розхоплюють. Те саме з консервами й сиром. Наша дієта міняється, залежно від міста. Коли при готелі є буфет, ми купуємо там сир, сметану, ковбасу, яйця. Київ — єдине місто де в гастрономі ми бачили мелене м'ясо, кури, гуси й селянське масло. Там не раз ми підкріплялися пиріжками із м'ясом і заливали гаряченькою масною водичкою, яку називали, бульйоном. Кияни, жартуючи, розказували анекдоти про начинку у пиріжках, ми сміялися з ними, але й далі хоробро споживали.

Час-від-часу я залишки переходжу на морозяну дієту. Вершкове коштує 15 до 20 копійок. Оце мені лахва! Ім по дві і три порції, насолоджуєсь! А сусідка при тому читає нотації: "Як дитина! І яка з нього користь, та ж то солоденька водичка заморожена."

Я наминаю, мовчки, і думаю: І є ж такі дурні люди на світі, що не люблять морозива.

В Харкові з морозивом скрутно, недохват молока. А перед цим нестачало цукру. Та в одній крамниці, таки надибуємо розважне. Замовляємо. Продавщиця довгенько його доважує, то додасть пару грамів, то знов відкідає...

Ідем оглянути рідні місцевини. Старі вулички, гамір, дзенькіт трамваїв... Ось поліклініка, де мама колись працювала. Напружую пам'ять ... I

згадалось "все знайоме до болю, і дитинство й розлука, і твоя материнська любов..." Все, як у тій славній пісні... ВERTAЮСЯ У ДИТИНСТВО... Зараз зайду у лікарню. Мама, мабуть, когось перев'язує і напевне скаже: почекай хвилину. Я сяду, дивитимусь, що вона робить... і уявлятиму її такою ніжною, молодою... Схочеться, щоб вона підійшла, погладила, обняла... Мріяла я про це все життя...

А раз принесли мене сюди непримітною. Зомліла у черві, від недоідання, казали. Батько вже був на фронті. Маму теж хотіли забрати, вона ж медсестра.

Згадалося, як вмирала мама в далекій Австралії, лікарем в неї був новоприбулий із Харкова. Розговорилася... Виходить з дідом його працювала, колись, в цій ось поліклініці... "... О доле, доле, що з людьми ти коїш..." Це теж Ліна Костенко.

Якщо далі пройти, буде й наша стара адреса. Я спішу, спотикаюся... Перед мною стелеться площа. Докотився сюди прогрес... Праворуч, колись був вокзал. Там завжди, на сходах і підлозі, сиділи жінки з дітьми й просили милостині. І тепер є вокзал, тільки більший, новий. І метро є. В другий бік, біля площі міст. Скільки разів намагались його зірвати! І на ньому колись стояв дідусь у шинелі і просив милостиню. Мама казала: "Він не такий і бідний, бачила, їв білу булку." Перед мостом вуличка, веде в Карпівський сад. Там розкішні дерев, запах черемхи. Починаю іти тією доріжкою і... спиняюсь. Ні, хай залишиться, таким як у споминах... Іду мостом. По той бік Холодна Гора. Там був дитячий садок. І ще, пам'ятаю, зліва стояла тюрма. Нам казали: "ви в той бік не дивіться." Раз ми гуляли і я глянула: у вікні за гратаами стояла людина і дивилась на нас... Це тривало лиш мить. З того часу, багато води утекло, але й досі пригадую жах і жаль у дитячому серці...

Скільки разів пішкувала я цим мостом. Ставала, дивилася на потяги. Вони пускали в обличчя клуби диму і пари, гули, голосно, нарікаючи, і чухали помалу до станції. Скільки років пройшло з того часу! Невже цілих сорок?!? І тепер під мостом все пересноване коліями. І далі йдуть поїзди, тільки тихо, без галасу й диму, постукують ритмічно колесами. І тепер стойте не дитина, а жінка, що сама має діти і дивиться, згадує давнинуле...

Потім іду в зоопарк. Це було улюблене місце. На безмежних просторах походжали слони, а в повітрі розносився могутній рев левів і тигрів. Через дитячі очі все виглядало інакше: більше, цікавіше. А тепер все набрало нормальних форм, здрібніло і сумно поглядають з кліток царі джунглів. Ім, бідахам, спека теж допікає. Поруч парк, йдемо туди відпочити. Там і досі стойте пам'ятник Кобзареві. Мабуть найкращий на всю Україну. Сідаю навпроти нього на лавці. Поруч мене бабуся теж примостилася. По всіх парках їх немало, доглядають дітей.

Розмовляємо. Кожен з нас говорить посвоєму. Вона нарікає:

— Син і невістка намовили кинути власну квартиру я й послухала. Математика тут проста.

Більш дають кубометрів. От і дістали нову, крашу, але тепер я їм лишня.

Я співчуваю її вдовинній долі. Раптом вона спиняється, гострим зором пронизує мене:

— А ти звідки? — питає.

— Зі Львова приїхала.

Павза...

— Ти, мабуть, щира українка, що говориш українською мовою?

— Я не знаю, що ви маєте на увазі під щира, але так, я українка.

— Як же так, що російською не говориш?

— Бачите, я власне, жила під Львовом, у селі, от і звикла по-своєму розмовляти, а російської не навчилась. Знову павза.

— А я знаю одну студентку з Африки, вчиться в медінституті. Їх тут багато. Так вона за п'ять років навчилася говорити по нашому. Як же так, юність негритянка навчилася, а ти ні!?

— Та я ж тільки вчора приїхала, а от побудув в Харкові років п'ять, напевне навчуся.

В її очах з'являються недовір'я і злість. Я хочу, як аргумент, додати одну сусідчину приказку, але Христя тягне мене за рукав:

— Не плюй, вона й сама чвиркне, — зауважує тихо.

Коли потім розповідаю про цей діялог місцевим, вони обурюються:

— Та хоч би ти її сказала, що живе на Україні і не ти, а вона мусить мови навчитися!

А одна запальна молодиця ще й додала: "підумаш, гадають вони арійська раса!"

Вертаємося до готелю. Там стрічаємо земляків із Перту. Всім вони розчаровані: ще цілий місяць отут нидіти... Рідне місто, родичі, все їм набридло. В кожнім готелі у них конфлікти з адміністрацією. Жінка жаліється:

— Що за халепа, чоловік щойно рота відчине і вже сварка з начальством.

Христя слухає і питає:

— Ви критикуєте їхні порядки, згадуєте благословленну Австралію, перечислюєте всі її переваги над цією країною?

Вона здивована:

— Угадали, та ми їм на кожнім кроці носа зтираємо. — Потім сумно додає: Їздили ми още в своє село. Немає там ні ставочки ні тієї верби, лавочки, кущика, що про них роками мріяли і хотіли побачити. Ех швидше б додому, в Австралію. А вам же як?

— А на мене не чекає тут ні ставочок, ні лавочки, я приїхала познайомитись з рідним краєм, пізнати своє коріння. А все решта... що ж пішов у мир приймай хоч і тістом.

Ми з Христиною нераз спостерігалем туристів: як реагують, поводяться. Звичайно, що людина то й інша реакція. Є меткі, ці всюди подорожуючи, говорять на всіх мовах ... крім своєї. А ще виділяються з усієї різноманітної юрби ті, що все хвалять і ті, що все гудять. З першими звичайно носяться, багатші приїжджають, що кілька років. Ідуть у власне село і потім від захоплення аж захлинаються та розказують. Ну, а другим все не до шмиги. Вони йдуть в ресторан, замовляють борщ, чи іншую страву. Ім приносять. Вони пробують, кривляються і голосно кажуть:

"Хіба це борщ! Та моя жінка куди кращий варить!" Потім, поївши і випивши чарочку, другу, іх тягне на спів. Ось тут бачать нагоду виконати патріотичний обов'язок, похизуватися. Родичі їх умовляють, просята, а їм "Ще не вмерла" хочеться заспівати. "Ви поїдете, а нам оддувайся, нарікає рідня. Та вивеземо вас у чисте поле і співайте там, скільки вам заманеться."

Своїм родичам, стрічним і поперечним вони нарікають: все їм нецікаве, відстале, не так як у них. Дарованому коневі в зуби не дивляться, це правда. А все ж таки думка, що "там все збреде, усе піде" вже не на місці. Якщо родичі не в захваті од привезених дарунків, вони майже обурені. Коли немає ставка, їхньої лавки і кущика, то й природа їм не цікава. Їх ненависть до влади, переходить на власний народ!...

Надвечір йдемо в свою кімнату. Кожна радіоточка і телебачення мають українські і всесоюзні канали. Українські в певні години переключаються до всесоюзних. От ви слухаєте інтерв'ю українською мовою, якщо відповідь на питання слідує по-російському, вся розмова переходить на цю мову. Телевізор мали в Києві й Харкові. У столиці слухали оперету "Запорожець за Дунайм", а надвечір дідусь з запорожськими вусами, розказував діткам казочки. Цікаво, як же тут телебачення? Уключаемо, передають з Дніпропетровська.

— По якому це? — запитую.

— Хіба не вілзнаєш? Це ж суржиком! — пояснює сусідка.

— Аж не віриться, що отак може доросла людина залізти у телестудію і вдавати, що говорить українською мовою. І так безжалісно калічить ї...

**

Сьогодні наш останній день у Харкові. Христя замовила подорож до Червонограду. Виrushaємо бранці. Проїжджаєм Мерефу. Зелено, гарно. Тіточки над дорогою продають ягоди. І згадалася інша "Подорож до Червонограду" описана Іваном Сенченком. Ми собі котимося машиною і напевне, без пригод, прибудемо до міста. А в нього поки до самої станції добрається, скільки було вражінь! А потім його незабутня подорож потягом. Станція Мерефа. У вагоні місцева красуня, яка верталася після торгу щавлем у Харкові: "Вона кокетувала, ця червона хустка, пускала бісики очентями, надила ямочками і весь вагон всі 157 мужчин і 249 женщин страждали". І ось вона виходить з вагона: "Вона гукнула кудись вперед: — Василю, дивись, щоб якийсь дідько лантуха не потяг, у Мерефі не стісняються, тут люди такі!"

— А ти пазухи дивися! До грошей тут ще більше охочих ніж до мішків!"

А тепер прогрес, ѹдемо собі спокійненько із тутешніми людьми й словом ніяк перекинутися. В'їжджаємо в місто. Вулички тихі, зелені. Нас підкидає, але все це зрештою дрібниця. Можна іншою вулицею гайнуть. Ну, а коли і тут машина гуцикає не біда. Сенечко теж про це загадував...

Якщо їхати трасою, перед виїздом з міста, з лівого боку, розташований цвинтар. Тут лежить Христин батько. Ми знаходимо його поховання.

Хрест похилений, фото на нім, навколо огорожа. Стрячаємо знайомих. Сусідка випитує всі деталі з його життя, як вернувся, жив, чекав на них, умирав, як ховали. Я лишаю її, хай прощається з батьком.

Вертаємось у Харків. Христя відчиняє торбину, а там даровані фота з нього і срібна підставка на шклянку: це була його улюблена, на роботі подарували, він з неї завжди чай пив, промовляє вона. Я дивлюся на неї і гадаю, часом краще в минулому не вертатися...

"Як забирали, його мені лише десятий минуло", — чую її шепіт. Я мовчу, що тут скажеш. Згадалось, коли батько з полону вернувся... Чудо сталося! З мертвих воскрес! Пухлий, виснажений, але живий! В першу хвилину так хотілося плакати, ні не плакать, ридати, але стрималася, рахувала, вже не дитина. А примара голоду вже стояла над містом. На базарі висіла закривалена побита людина з вивіскою: "за те, що продавав людське м'ясо". Насувалась незабутня жахлива зима 1942 року. Люди йшли на села міняти все на харчі. Не було води, тепла, світла. Німці приходили дивитися на сусідчин балькон, щоб потім вішати там людей на показ...

**

Був літній, гарячий вечір коли покидали Харків. Прощалися з нашою новою знайомою.

— До побачення, хто зна, може ще стрінемося. Гора з горою не сходиться, а людина... В житті, як на довгій ниві... Може покращає, легше буде подорожувати і ви нас відвідаєте.

Її молоде лице усміхається, а очі сумні.

— Буде гірше, не краще, — тихо проказує. Таке молоде, і от яка душа!

Я прощаюся з рідним містом. Ми вже в потязі. Рідний Харкове, прощай! Ні, До побачення!

Леся БОГУСЛАВЕЦЬ

Ф. МИКОЛАЄНКО

БАЧИЛИ ОЧІ ЩО КУПУВАЛИ...

Якийсь дивний той Зіновій Зануда; здебільшого досить приязній, а часом просто осоружний. Ніби й не дурень; усе своє життя вчиться, хоч до нічого не довчиться, і людей повчає, та собі ради не дасть. Має, як кажуть, Божу іскру — мистецький дар — але нічого до ладу не допровадить, усе щось нове шукає і все занедбує. Дуже любить товариство, та рідко коли знаходить. Зокрема він радий жіночому товариству; не скупиться на компліменти та різні дотепи, за що жінки його поважають. Але не раз на нього нападає якась мара і тоді він не щадить ні ворогів ні близьких друзів. У результаті навіть найближчі друзі цураються. А йому ніби й байдуже. "Як не люблять правди", каже, "то й дружба мені їхня непотрібна."

Якось здибалися ми з ним у місті та й запросив я його на кухоль пива. До бару він не побажав. "Там", каже, "як бегемоти в болоті: п'ють та сопуть, пріють та п'ють, та відригають, та лаються".

Зашли ми до сальону, усілися в куточку й замовили пива.

— Ну як там — малюєш щось? — питав.

— А тобі що до того? — відповів він недбало запитанням.

— Та цікаво б побачити щось нове. Може б я й собі щось на пам'ятку придбав.

— Навіщо тобі нове, як ти й старого не бачив. Навіть на виставках я нікого з своїх людей не зустрічав...

— Та на виставках усе австралійське — воно наших не цікавить.

Не все й австралійське. Та й чи є якась різниця (з мистецького погляду) між портретом білого або чорного австралійця?

— А я бачив портрет Кононенчих — то ж ти намалював? І кольори й характер — тютъка в тютъку, як кажуть.

— Дякую. Але в хаті в мене ти вже з десяток років не був. Якби тебе справді щось цікавило, то хоча раз на рік забрив.

— Та все часу не виберу. Та й живеш ти даченюко.

— Так. Я від усіх далеко. Навіть від тих що живуть в сусістві. Хочби якийсь дідько зателефонував — далеко.

Тут він мене пришиплив — нічим виправдавшися, мусів відверто сказати:

— Знаєш, брате, сказати тобі по щирості — воно якось незручно. У тебе жінка привітна й гостинна, — на неї нема що нарікати — але вона чужа, ні мови ні звичаї наших не розуміє. А я по-англійському не дуже спікаю — все спікаю — все боюсь щоб якусь дурницю помилково не втнути. Не раз хотів би зателефонувати, довідатися як земляк живе, але що я скажу як замість тебе жінка відповість?

Зіновій мовчав. Нахмурився. На його щелепах спазматично підстрибували нерви. Він ніби щось плянував. Несподівано, цілком спокійно він запитав:

— Вип'еш горілки чи бренді?

— Бренді.

Він замовив дві дубельтові, ще й пива на придачу.

Випили. Щоб не бути в боргу, я замовив те саме. Потім ми по черзі ще замовили й пили та вслушалися в тишину, бо розмова не клеїлась.

Нарешті він заговорив:

— Нема що казати, друже мій, дав я промаху та ще такого, що все своє життя спаскудив. Якби я в той час хоч десяту долю свого лиха міг передбачити, то я б ліпше самітнім лишився. Хоч і самітнім не можна заздрити. Як сам знаєш, усі мої приятелі, що самітні байдикували, вже давно повмирали, переважно від алькоголю. А були ж і між ними порядні хлопці, тільки не було кому їх на добрій дорозі втримати; своїх дівчат не було, а з чужинками не хотіли своє життя з'явувати...

— І так горе, і так двое, — підтакнув я.

МИКОЛА КОВШУН – ПІСЬМЕННИК ЖИТТЄВОЇ ПРАВДИ

— Мені хотілося по собі який . . . слід лишити бодай у фізичному сенсі. Передбачав я, що козаків не виховаю, то нехай будуть хоч ковбої, аби не злодії. Думалося, щоб на старість бодай було кому запитати: "Як тобі поводиться тату?"

— Та тут ніхто про батьків не пам'ятає. Як зістарівся, то відвезуть у старечий дім і доживай віку як знаєш — вставив я.

Безумовно, я волів би свою людину; і люди б не цуралися і вдома почувалися б рідніше. А так — мало що все життя чужою мовою порозуміватись доводиться, та й говорити нема про що. Почну було про те як мама сорочку вишивала, або про хрущі вечорами, чи про жайворонка в жнива, а вона мені: "Знаєш оту Леоні з Тимом, що двох вівчарок мають? Тепер у них аж шестеро цуценят, та такі гарні, що хоч цілуй." Two more double breedies, Sweetheart!

— Вибач, — кажу. — Не моя то справа, але ж тебе ніхто не змушує з нею жити. Тепер така мода, що половина подруж розводиться.

— Легко те сказати, та не так легко зробити. Доки діти малі були — шкода було їх лишати, щоб не повиростали якимись душогубами (хіба мало тепер таких безбатечників!), а повиростали, розбрелися... та кому я тепер старий потрібен? Куди я піду з своєї хати, без праці й без грошей? Хоч і у власній хаті, в своїй родині я завжди чужинцем почувався, та бодай ні від кого незалежний. Зрештою, як би то тепер виглядало, лишити хвору жінку напризволяще?

— Так. У кожного свое горе. Ніхто чужій біді не зарадить.

— Я й не прошу нічійх порад, ні співчуття. Мені лиш прикро, що мене люди відчужались. Я ж був і лишився тим, чим мати породила. Хоч не люблю надмірно-патріотичного самохвалиства, бо воно здебільшого нещире, але я люблю все рідне, з отію вайлуватістю й нерішучістю українського типу включно. Люблю, бо не можу не любити, бо я є його часткою і нічим іншим не можу й не хочу бути.

— В тому ніхто не сумнівається.

— Кажеш, що тобі незручно навіть раз на рік навідатись. І так кожному. Я не маю права нарікати на людей, але в мене серце щемить. Навіть на забаві ні до кого не присудиша. Хоч я вдаю з себе весельчика, а в душі моїй пекло. Прийду додому і, замість іти спати, сиджу всю ніч та думаю. Не раз фіксую ті свої чорні думки на папері, а вранці, як правило, все те палю. А іноді й не спалю, а комусь вишлю. І тоді шкодую та каюся — навішо я те зробив? Чи я бува з глузду не з'їхав? Hey, Honey, once more two doubles, please!

Only one! — поправив я. А до Зіновія:

— Це моя черга, але я більше пити не буду. Сховай гроші — я заплачу.

— Іншим разом — заперечив він. Іди вже додому, бо тебе й так жінка з качалкою зустріне. А я ще посиджу — сам із собою погуторю. Знаєш, як я підіп'ю, то мене ніхто не зупинить!

І правда. Він всю ніч говорив би, аби лиш хтось слухав. Та з мене вже було досить.

Приобіцяв я йому на прощання, що за тиждень-два приїду до нього. але сім тижнів минуло

Либонь, найтяжча боротьба за своє життя і ріст припала українській літературі як в Україні, так і на чужині. Скільки написаного письменниками в Україні за останнє півстоліття має повну літературну вартість, тяжко визначити відсотками. Пропорційно його небагато, але все ж таки є і там гарні літературні речі, що вийшли у світ не скалічені тенденцією. Чудом врятувалася поезія Василя Симоненка, але трагічно скалічився великий талант Михайла Стельмаха, намагаючись вміститися в "наказ згори". Між цими двома полюсами, літературних сил і великих талантів в Україні багато. Якби вони мали творчу свободу, треба думати, що розквіт української літератури був би колosalний, бо перед нею ще незорані ниви тем із життя й духовості свого народу, все-світньої тематики, як і проблем людини взагалі. Задушлива атмосфера для творчості в найширшому засязі змусила нашу літературу тупцюватися в якомусь заклятому колі, а кожний повновартісний літературний твір, який там побачив світ, є свого роду дивом і часто стає переслідуванним дисидентом.

Безпросвіття для творчості українських письменників на чужині, хоч цілком інакше, але часом також понад сили. Переважно, нашим письменникам тяжче, к колись було М. Коцюбинському, бо все ж таки знайшовся поміщик, який дав йому можливість відпочивати й творити в себе, за видання своїх творів письменник не платив, 1911 р. "Товариство прихильників літератури" призначило йому скромну пенсію 2000 карбованців на рік і він зміг покинути службу, ба навіть відпочинок на острові Капрі став для нього можливим. А нашим еміграційним письменникам було годі про таке й мріяти. Талановитих письменників нам тут не бракувало, та тяжке заробіткове життя гальмувало їхню творчість. Можна лише дивуватися, як, наприклад, Докія Гуменна могла написати стільки цікавих, цінних, гисокоякісних літературних творів, заробляючи на життя, а то й на видання своїх книжок, фізичною працею. А її приклад, на жаль, типовий, бо майже всім літераторам довелося так писати. Справа видання творів — це просто стовп ганьби для української еміграції. Фонди, фонди... безконечні, великі-мультімільйонові, потрібні, але відвернулися ми від важливої справи, вдаємо, що не бачимо й не знаємо правди: за ду-

і ніяк я не міг вибратися. А оце почув від сусіда, що Зіновій уже в психіатричній лікарні. Якось мене совість примусила і я поїхав його відвідати, але він мене не візвінав.

Чи ж я в тому винен? Чи я йому пару вибираю? Бачили очі що купували...

же малими винятками, кожен твір, кожна книжка видана самим письменником. А скільки літературних цінностей мертво лежать невидані!?

Микола Ковшун зазнав лихої долі українського письменника і в неволі, й на волі, але його творчий дух, болем обкипіле прагнення сказати правду про наругу над своїм народом, про завдавану народові брутальну національну образу про невірогідне фізичне винищенння мільйонів, перемогли всі труднощі і він поклав "на туло гать, що краю нашого боронить", як каже Б. Лепкий, і свою "пайку" — свій літературний дорібок, ваговитий не кількістю виданих книжок, а літературною вартістю й життєвою правдою.

Микола Ковшун народився 1901 р. на Полтавщині. Закінчивши двокласову земську школу, декілька років учився в Миргородській художньо-промисловій школі ім. Гоголя, опісля в педагогічному технікумі. Після закінчення технікуму, працював учителем, викладаючи українську мову й літературу. З 1928 р. вчився на літературно-лінгвістичному факультеті Київського університету, який у ті роки називався ІНО (Інститут Народної Освіти). Довший час працював викладачем української мови й літератури в середніх та вищих закладах.

На початку літературних спроб, М. Ковшун писав чимало лірично-інтимних поезій. Захоплючись театром, беручи участь в аматорських драматичних гуртках написав три п'єси: "Біла й червона троянда" — драма на дві дії, "Зимова казка" — драма на три дії та "Пісня нив" — драма на чотири дії. Усі три п'єси написані білим віршем в алгоритично-символічному дусі на теми сваволі й розправ Ч. К., реквізіцій та контрибуцій під час громадянської війни. Коли почали арештовувати студентів, автор всі ці твори знищив.

Поглиблення літературної освіти М. Ковшун завдячує гімназійному вчителеві Михайліві Атанасовичу Гуглинському, який мав власну багату бібліотеку світової та української літератури. У літературних спробах, корисні поради йому давали поет Микола Григорович Філянський, Опанас Григорович Сластьон — український художник, мистецтвознавець та етнограф і Фотій Степанович Красицький — український живописець і графік.

За порадою та допомогою Сластьона й Гуглинського, М. Ковшун мав незабутню візиту у Сергія Олександровича Єфремова 1923 р. в Києві, до якого він звернувся зі своїми першими прозовими творами. Відбулися дві дуже цінні для початкового письменника зустрічі, про які М. Ковшун згадує так: "Першого дня, з тривогою в душі, я переступив поріг до кабінету цього видатного вченого... Тихим, лагідним, якимсь теплим голосом, Єфремов одразу розвіяв моє хвилювання, взяв зошит з оповіданнями й просив прийти другого дня. Коли на другий день, я побачив свій зошит змережений червоним олівцем, то сказав у думках сам собі: — Оце тобі і все. Тільки осмілив себе перед академіком. — Але так не сталося. Лагідним голосом, як лобрій батько недосвідченому синові, Сергій Єфремов почав давати пораду за порадою, що і як потрібно робити кожному письменникові. Найдокладніше Єф-

ремов говорив про мову. Мова для письменника — те саме, що для маляра барви. Кожна, мовляв, барва має безліч відтінків. Отак і мова. Із групи слів, синонімів вибирає найвідповідніше задуманому образові, укладуваній фразі. Пересувай слова з місця на місце, доки схопиш найпотрібніший ритм. Проза, як і поезія, теж має свій ритм..."

М. Ковшун почав друкуватися 1924 р. в часописі "Вісти" та його мистецькому додаткові "Культура і побут". Тут було надруковано під псевдонімом М. Оболенський такі його оповідання й нариси: "У полі", "Батрачка", "У лісі" "Перший гість", "Доки грім не вдарить".

1934 р., заходами редакторів Баглюка та Гайворонського, у журналі "Літературний Донбас" було надруковано роман М. Ковшуна "З берегів" за літературною редакцією Євгена Плужника. Державне Видавництво України в Харкові мало видати цей роман окремою книжкою. Але восени того ж року згаданих редакторів заарештовано. Цenzура повідомила автора роману, що його твір не може бути виданий, бо в ньому не показано провідної ролі партії, та наявні прояви ідеалізації куркульства. І Микола Ковшун перестав писати.

Опинившись у вільному світі, М. Ковшун відновив свою літературну творчість. Працюючи понад два роки мовним редактором у тижневику "Неділя", друкував там свої нариси й фейлетони під псевдонімом Макогон та Сніжинський. Інтенсивніше почав писати вже на Американському континенті. У часописах та журналах ("Новий Шлях", "Свобода", "Нові Дні") було надруковано цілий ряд його нарисів та оповідань: "Арка смерті", "Черевики", "Хліб насущний", "Сполоханий затишок", "Смерть диктатора", "Незабутня зустріч", "Діялектика з вітряками", "Берізка", "Серце матері", "Таємниця чорноти", "Золотоволоса леді", "Бабине літо", "Звергають дзвони" і інші. Оповідання "Ризиковане інтермеццо" отримало другу нагороду на літературному конкурсі видавництва "Київ", а оповідання "Ювілей" було відзначене.

Тепер М. Ковшун працює над закінченням повісті "Месния". У листі до мене автор каже, що "повість побудована на ґрунті найтрагічнішого щабля українського селянства під час так званого "року великого перелому".

М. Ковшун — письменник-реаліст. Ми не знаємо його поетичного дорібку.

Як драматург і прозаїк у своїх творах він не експериментує, не вишукує нового у формі вислову. Для нього найбільш відповідний реалізм, бо поклик писати іде в нього від прагнення змалювати кривди, вчинені нашому народові і змалювати з чистою правою, щоб вони, твори, були тим яскравим світлом істини, яке проніже наклеї, спотворення, окозамілювання, що напластоють радянська література на трагічні події в Україні. Він вийшов з народу, доля якого глибоко запеклася в душі письменника. З його творів плястичними картинами оживає разюча дійсність: ось так воно було. Тому його твори мають таке ж велике пізнавальне значення, як твори Нечуй-Левицького, Марка Вовчка, В. Степаніка, Ф. Одрача. Талант М. Ковшуна — по-

бачити й передати життєву правду, що є найкращою рисою його творчості, позначився і на його оповіданнях з життя нового світу, таких, як "Серце матері", "Гаємниця чорноти" тощо.

Поруч з прозовими творами, М. Ковшун пише драматичні. Як сказано вище, три перші загинули, а три написані в 50-х роках у вільному світі могли теж пропасті невиданими. Автор звертався до багатьох видавництв у Канаді й Америці, щоб видали їх друком, але всі вони навіть не поцікавилися змістом, мотивуючи тем, що в план видавництва не входить видання драматичних творів, як непоплатна річ — не повертаються з них витрачені кошти. Лише завдяки великому матеріальному зусиллю самого автора українська драматургія може покласти у свою скарбницю книжку М. Ковшуна "Епілог прийде", яку він видав 1975 року.

Добре написана драма — подія в нашому літературному процесі особливо значна, бо саме цей жанр розроблений найменше. Сама природа творчого таланту драматурга специфічна й мало хто з письменників нею нагороджений. Найяскравіше прикладом великого таланту прозаїка й драматурга в нашій літературі є Володимир Винниченко. Після цього письменника-велетня закордоном написано цілий ряд п'ес, але брак ґрунту, на якому виростає драматург, особливо відсутність стаціонарних професійних українських театрів, дошкульно відбилися на багатьох з них. Переважно п'есам бракує сценічності, дієвим особам — повнокровності, фабулі — доброї розробки. На драматичних творах Миколи Ковшуна ці недоліки не позначилися. Їх можна заразувати доказами зразків у нашій драматургії.

Книжка "Епілог прийде" містить у собі драми "Ворон кряче", "Епілог прийде", комедію "Первомайська інтермедія", переклад І. Левіса на англійську мову "Ворон кряче" під заголовком "The Black Vulture" та відгуки читачів і рецензії на книжку.

Обидві вищезгадані драми близькі тематикою. Вони показують катування й винищування українського народу фізично й духовно в добу безперервного, жорстокого аж до божевілля, наступу на Україну, під час якого, правдоподібно загинула третина її населення. "Розкуркулювання", голод, єжовщина, що відбулися за короткий період часу між 1928-1937 рр., були головними етапами цього наступу. М. Ковшун уявив для своїх драм теми страшенно болючі, тяжкі, позбавлені приваблюючого колориту й зовнішньої декоративності. Драма "Ворон кряче" — це реалістичний фрагмент із подій, що розігралися по всій Україні, коли наказом з Москви штучно створювали голод, забираючи в населення кожний колосок, вимітаючи селянську хату до зернини. Якщо хто хоче знати дійсну правду як воно робилося, то саме "Ворон кряче" цю правду передає без найменшого згущення у драматизуванні чи перебільшення з метою драматичного вияскравлення.

М. Ковшун володіє сильним, чітким, гострим, насиченим діялом скрізь, але на стор. 22 діялог такий правдивий, що переростає межі твору і чуєш не відтворений, а дійсний скрайній розпач людини беззахисної, безправної, докраю знедоленої;

чуєш лемент матері, дітей котрої засуджують на голодову смерть і вона боронить їх до останнього віддиху. Нічим неоправдана дика жорстокість вдаряє повною силою, картина з голоду оживає з усім її жахом. Таке явище в літературі трапляється тоді, коли мистецтво зливається в одно з правою — дійсність відчувається так, немов там і мистецтва не було. Читач почуває себе наочним свідком.

З неменшою життєвою правою автор розкриває й психогігічний конфлікт місцевого вчителя Леоніда Семеновича Діденка. Він опинився в безвихідному становищі між натиском уповноваженого з Москви комуніста-десятитисячника Лаптєва — іти по селянських хатах і забирати з них все до останньої зернини та свою загиблілю, смертю дружини й дітей. Постать вчителя типова. Безвихідність, жахітлива картина вбивства вдови доводить його до божевілля. Третя дія — кульмінаційна частина драми — стверджує історичну правду: український народ нищено тотально, гинув інтелігент як і селянин, бо так було заплановано. Коли Діденко падає мертвий, Лаптєв каже: "Гнилий інтелігент... А все гниле — з дороги! Варто загибелі три четверти людства, щоб одна стала комуністичною, — сказав товариш Ленін."

Проф. Ватсон Кіркеннелл у своїй праці "A slice of Canada Memoires" на сторінці 80 про цю драму пише так: "Одна з найсильніших сучасних п'ес є "Чорний ворон" Миколи Ковшуна з Гамільтону з її трагічним тлом на Україні, під час зробленого Сталіном голоду 1933 р., який коштував життя п'ятьох мільйонів." Хоч подане автором число було, либо, два рази більше, але ця помилка — не його вина. Суть же у самій оцінці драми, яка є однією з найсильніших п'ес в українській сучасній драматургії.

Тема голоду дуже сильно хвилює письменницьке покликання М. Ковшуна. Вона позначена і на його прозових творах. В оповіданні "Берізка" змальовано реалістичну, до фізичного відчуття й душевного болю, картину голодуючої матері з малим сином і їхню загибель.

В оповіданні "Берізка", як і в п'есі "Ворон кряче" автор тонко різьбленими художніми образами щільно підійшов до правди. Його проникнення в душу матері, у фізичне завмирання дитини, його яскраві картини жахливої трагедії людини сильно зворушують і пронизують гострим болем. Гинуло село. Автор веде розповідь типовою сільською мовою, змальовує сільськими образами. І особливою заслугою М. Ковшуна є те, що він наголосив у своїх творах найбільш типове явище у голодовий рік: мати — рятівник дітей. Мати, відриваючи все від свого рота, або вмирала перша, або до останнього віддиху рятувала дитину. Після голоду лишилося сотки тисяч безпритульних дітей, (велику частину з них не можна вже було врятувати), — це повинні пам'ятати ті, що підносять тему голоду. Бо, чомусь (це трапляється у поетів) підкresлюють, домінуючи вияскравлюють вийняткові макабричні випадки. Трапляється, що поет несвідомо узагальнює окремі випадки і доходить до моторошного образу матері під час цього нечуваного, несамо-

битого "голокосту" української нації. М. Ковшун дуже правильно трактує цю тему, а пластичність його образів відтворює до реальної візії життєву правду.

Оповідання "Берізка" вражає як образотворче полотно і як сценічна річ — трагедія. Його писав Микола Ковшун — драматург і мальляр. Бо автор "Берізки" також малює, добре володіючи фарбами, вміє передати настрій на полотні і вміє словом змалювати образ, вживачи кольоризацію відповідну до його внутрішнього й зовнішнього стану та подій, як і влучно застосовує прийом сильного контрасту в пуанті оповідання: буйне народження весни, а на її тлі — жахлива смерть дитини й матері.

(Закінчення в наступному числі)

О. ЯРОШІВСЬКИЙ

МОЇ СПОГАДИ ПРО ПОДОРОЖ НА УКРАЇНУ (3)

"СВОБОДА" ПЕРЕЇЗДІВ У СОВЕТСЬКОМУ
СОЮЗІ

Якщо ви вирішили поїхати в Україну відвідати своїх родичів, ви повинні взяти в Советській амбасаді відповідну форму заяви і заповнити її. Там, у тій заяві, ви маєте написати: куди ви їдете, до кого ви їдете, чому ви їдете, на який час ви їдете. Коли ви приїхали туди, ви маєте право жити лише там, де написано у вашій візі.

Якщо б ви захотіли ще кудись в інше місто, ви мусите йти у відповідний місцевий відділ КДБ, що зветься ОВІР (отділ віз і реєстрації), подати заяву, де знову ж таки зазначити: куди, до кого, чому і на який час хотіли б туди поїхати. Вашу заяву у вас візьмуть і скажуть: "Чекайте". Ви чекаєте. Чекаєте тиждень, часом два, поки одержите дозвіл. Без такого дозволу ви не маєте права поїхати будькуди. Це було б порушенням советського закону, яке суворо карається.

Одна моя приятелька, яка приїхала до своєї сестри, захотіла відвідати інших своїх родичів, що жили за якихсь сто кілометрів. Вона вирішила без дозволу поїхати туди на один день, переноочувати там, на другий день повернутися назад. Так і зробила. Але за нею стежив той, кому то по службі належало, і коли вона приїхала назад, її викликали і сказали:

"От що, громадяночко, ви приїхали в Советський Союз і повинні додержуватись наших законів. За порушення закону ми маємо право вас судити і суворо покарати. Але ви не така важна персона, щоб із-за вас ми мали потім всякі клопоти із австралійським урядом. На другий раз, якщо ви знову так зробите, ми вас одразу ж викинемо за кордон, ідьте геть і не повертайтесь до нас більше".

Я знат це і тому, щоб не сталося й зі мною чогось не бажаного, завжди терпляче чекав дозволу, коли я хотів кудись їхати. Але й я не вберігся. А сталося те на самому початку моого другого приїзду на Україну. Мій багаж їхав на другому літаку, і коли я приїхав до Москви, то моєго багажу ще не було. Мені сказали, що мене повідомлять, коли прийде багаж. Через тиждень я дістав телеграму. Я прийшов до ОВІР-у, показав телеграму і прохав дозволу поїхати до Москви. "На скільки днів?" — спитав мене. "Одного дня буде досить, щоб одержати багаж". Мені дали дозвіл, написали у моїй візі, коли саме я маю бути в Москві, і я поїхав. Але я не розрахував час, і поки я доїхав до Москви, то той день, який був зазначений у моїй візі, уже закінчився. Я не надав тому великого значення. Я думав: я ж маю дозвіл жити в Москві один день, чи той день сьогодні, чи він був учора — яка різниця.

Щоб переноочувати в якомусь готелі, від своїх громадян вимагають командировку, а від чужинців дозвіл управління готелів. Дозвіл дається лише на прохання чужинецької амбасади. Іду до Австралійської амбасади, дістаю, що треба, управління готелів спрямовує мене до певного готелю. Дістаю в тому готелі кімнату. Тільки що розпакувався в ній, як стук у двері. Дівчина, яка мене оформляла, і яка взяла мою візу, каже: "Щось у вашій візі не впорядку. Мені дісталося із-за вас. "Не дивиця як слід, а приймаєш людей і даєш кімнати". "Ідіть зараз у відділ обслуговування, там вам скажуть в чому справа".

Я здивований іду в той відділ обслуговування. Сидить молодий чоловік, а в руках моя віза. "Ми не маємо права держати вас у нашому готелі, бо ви не маєте дозволу жити в Москві" — сказав він мені. — Наша дівчина не додивилась і дала вам кімнату. Але раз уже сталася наша помилка, то ми дозволимо вам пеrenoочувати в нас з тим, що завтра зранку ж ви підете (він сказав адресу), і полагодите свою справу, щоб нам не довелося за вас відповідати".

На другий день замість того, щоб їхати за багажем, я мав "полагоджувати свою неприємну справу". І справді, як потім виявилось, то таки була дуже неприємна для мене справа. По-перше, як скрізь — черга, а по-друге, — я потрапив у категорію державних злочинців, що порушують советський закон. Я мусів заповнити довжелезну анкету з десятками різних питань. Далі почався допит, як якоїсь підозрілої особи, що приїхала без дозволу в Москву в якихсь злочинних цілях. Тортурі переривалися, мій слідчий кудись виходив із тими паперами, куди він усе записував; мабуть ішов радитися із своїм начальством. А я чекав, не знаючи, чим усе закінчиться. Мій гіцель повернувся і продовжував знову. Так минуло півдня. Нарешті, все скінчилось. Протокола складено, який закінчився висновком, що за порушення такого-то закону я мушу заплатити штраф 25 рублів.

Я з полегшенням зідхнув, бо чекав далеко гіршого. Підписав протокола, витяг гроші. "Ні, не тут. Ідіть у таку-то касу, там заплатіть, а нам принесете розписку про вплату. Тоді отримаєте свої документи і дозвіл бути в Москві до зав-

трішнього дня", — сказали мені, очевидно російською мовою.

Я знайшов ту касу, заплатив гроши, вернувшись, одержав свою візу й пашпорт. Переночувавши, і одержавши на другий день свій багаж, я залишив таку негостинну для мене Москву і повертається поїздом знову на Україну.

ТОРГІВЛЯ І "ВРЕМЕННИЕ ЗАТРУДНЕНИЯ"

"Там у мене лишилося трохи муки, то я хочу на сніданок приготувати вам млинці, — сказала мені сестра. — Чи не пішов би ти завтра вранці до гастронома (так там називають продуктові крамниці. О. Я.) купити сметану? Тільки треба раненько, поки не відкриють крамниці, застояти чергу, бо може сметани не вистачить на всіх. Та разом із тим запитаєш, чи нема часом муки у пачках. Якщо є, то візьми".

На другий день раненько зібрався і, взявши глечик, пішов до гастронома по сметані. Крамниця була ще зачинена, але стояла вже чималенька черга. Стояв і я. Люди звикли до черги і спокійно собі стояли і чекали, поки відкриють крамницю. Але черга все збільшувалась. Нарешті, відчиналися двері й люди увійшли в крамницю в тому ж порядку. За прилавком стояла продавщиця, а перед нею цеберка зі сметаною. "Громадяни, — звернулась до нас продавщиця, — нам привезли сьогодні лише один бідон сметани, так що на всіх не вистачить. Попереджаю зарані, щоб потім не нарікали".

"Давайте кожному не більше, як півкілограма" — закричало з черги кілька голосів.

Продавщиця погодилася. Люди підходили, давали їй посудину, вона ставила посудину на ваги, наливала ополонником сметану, відважуючи півкілограма кожному. Підійшла літня жінка з великим глечником:

"Лій повний" — сказала.

"Не можу я дати тобі повний, лише півкілограма, як і всім".

Почалася сварка, крики. Вчинився такий гармідер, що вже не чути було, за що сперечаються. Продавщиця кинула свій ополонник і вийшла гень... Поступово гармідер затих, люди утихомирилися і чекали. Продавщиця повернулась на своє місце, торгівля продовжувалась. Дійшла моя черга. Я одержав півкілограма сметани і підійшов до тієї продавщиці, яка продавала цукор, сіль тощо. Тут мала б бути й мука. Дівчина подивилася на мене, як на якого дивака і відповіла: "Ніякої муки чи в пачках, чи без пачок у нас нема".

"А чи скоро буде?" — питав.

"Не обіцяю", — відповіла дівчина.

Жив я на Дніпрі, а риби в крамницях не бачив. І оселедців теж не бачив. Згадав, як колись ще за царя Миколи батько було купити у Петрівку бочку оселедців... І що то за оселедці були! Побачив у гастрономі тюльку, вирішив хоч тюлькою посолонцю. Попрохав відважити грам двісті. Відважила, відірвала шматочок паперу, загорнула. Узвів я, а воно тече росіл. Прошу: "Дайте більше паперу". "А що, я для вас маю газету купувати?" — відповіла.

Тут в Австралії советські шпроти дуже гарної якості. Але там їх ніхто ніколи не бачив. Тут ми маємо українську ковбасу, полтавську, московську. Правда, не советського виробу, а тутешнього, але за тим зразком, як раніше там виробляли. Тепер там таких ковбас не виробляють, мабуть "забули". Там я бачив лише так звану "варенку". З чого її виробляють, — не знаю, але вона не має ніякого смаку, як трава.

Чув я там таку анекдоту: Привела вихователька дитячого садочка діток у музей. Розглядають дітки з цікавістю все. Ось за склом побачили дітки: лежать шматочки різних ковбас, шинки, копчена риба, різні консерви, ікра. Питають дітки: "Тъотя, а що це?" А тъотя відповідає: "Ето детки ваши предки ели до п'ятілетки".

З харчових продуктів там завжди чогось не вистачає. То олія зникла, то молока нема, то масла нема. Восени, коли люди заготовляють на зиму городину, її привозять коли-не-коли і в недостатній кількості. А тому, коли привезуть, то завжди збирається величезна черга.

Якось зайдли ми в ресторан пообідати. Я здивувався, побачивши на столах вази, наповнені помаранчами. А я тих помаранчів, як приїхав із Австралії, то ще й не бачив. Питаю: "Чи можна купити?" Відповідають: "А ми й виставили, щоб люди купували".

Так через місяць чи два проходив мимо того ресторану, думаю: дай-но зайду, куплю помаранчів. Зайшов, бачу, ніяких помаранчів на столах нема. Питаю: "Чи нема у Вас помаранчів?" На мене подивились здивовано і відповіли, що в них ніколи помаранчів не буває. "А я був у вас тодіто і у вас були помаранчі", — сказав я. "Так це нам на Октябрські свята "подбросили". Це називається "подарок Октября". Бувають такі "подарки" і на Перше Травня, коли "подбрасивають" так званий якийсь "дефіцитний" товар.

Останній раз, коли я приїхав на Україну, в 1977 році, в тому місті, де жила моя сестра, з м'ясом були великі перебої, і коли привозили м'ясо, збиралися величезні черги. Коли я поїхав у друге місто, то там м'ясо було більше ніж досить, і мої родичі купували м'ясо, заморожували його, іхали на станцію, відшукували когось, хто їхав у Сталінград (Волгоград), і доручали йому передати їхнім родичам м'ясо. В Сталінграді м'яса тоді зовсім не було.

І не тільки з м'ясом так буває, а з іншими продуктами також: в одному місті забагато, в іншому мало, а ще в іншому і зовсім нема. Чому то так? У великій мірі, якщо не цілком, залежить це від того, хто керує постачанням продуктів у місті. На відповідальні посади призначаються люди не за їхніми здібностями, а за партійні заслуги. А тому трапляється, що в одному місті сидить людина, яка вміє працювати, а в іншому така, що йому не можна доручати і трьох свиней пасті, а його поставлено на відповідальну посаду дбати, щоб усе місто було забезпечене всім необхідним для життя.

А взагалі, як правило, то скрізь завжди чогось не вистачає, завжди з чимсь "временне затруднення", завжди ви бачите черги. Лише за "доб-

рою ковбасою", про яку згадує Синя Волошка, я черги не бачив, бо такої ковбаси ніде там нема, а в музей я не ходив.

Без черги там обйтись ніде не можна. Навіть, щоб одружитись, треба записатися на чергу і довгенько чекати. "У нас — писала моя приятелька, — один Двірець бракосочетаній, а одруження відбувається лише в неділю і тому доводиться чекати. Розлуки оформляються в кожному Загсі і там простіша справа".

Ми звикли, що тут у нас у кожному передмісті є великі торговельні центри, а в містах скрізь великі крамниці, де продається все, що потрібно для людей. Поїхав, за півгодини купив усе; тобі запакували, склали все в зручний мішок, із чимою усмішкою подякували за те, що ти в них купив. Там, у наших краях, нічого того не зустрінете. Ніяких там торговельних центрів нема, а якщо ви зайдете в крамницю і щось купили, ніхто до вас не усміхнеться і не подякує. Продавець працює там не для себе, а для "держави". Він працює і одержує мізерну платню. Він зовсім не зацікавлений у покупцях. Чи купив ти він нього, чи не купив, — його платня від цього не зміниться. Ніхто вам вашої покупки пакувати не буде, бо нема там ніякого пакувального матеріалу. Ніхто не дбає про санітарію. Хліб, звичайно не пакованій, валяється на полицях, які ніколи мабуть не витираються й не миються. Покупці обмацується, вибирають, який кому подобається, кидають просто у свій кошик чи торбу. Я не можу твердити, що скрізь так не дбають про санітарію. Може десь в іншому гастрономі завідувачка і стежить, щоб не валявся хліб на брудних полицях, але там, де мені доводилося купувати хліб, за цим ніхто не стежив.

Коли я від'їджав із Австралії в Україну, прохав мене один мій приятель: "Привезіть мені звітіль кепку, щоб мені хоч кепка нагадувала наших людей". Шукав я тій кепки, але тепер там наші люди звикли, як і ми тут, влітку не надівати на голову капелюхи чи кепку, а ходити простоволосими, а тому кепки мало виробляють. Але в одному універмагі знайшов кепку, узяв ціну і став до каси. Такий порядок: спочатку треба заплатити, а потім одержати свою покупку. Дійшла моя черга, заплатив, дістав чек. Став знову в другу чергу, щоб одержати кепку. Подаю чек продавщиці.

"А що це за чек?" — здивовано питав продавщиця. Я кажу їй, що саме я купую і де заплатив.

"Та то не наша каса. Ви не туди заплатили. Наша каса он де," — показала рукою.

"А що мені тепер робити?" — питав.

"Поверніть їм чек, візьміть свої гроші, заплатіть у нашу касу, а тоді приходьте до мене".

Іду знову до тієї каси, стаю в чергу, достоявши, пояснюю в чому справа і одержую свої гроші. Іду в іншу касу, стаю знову в чергу. Заплативши гроші і одержавши чек, стаю в чергу, щоб одержати нарешті свою злощасну кепку.

Щоб купити лише одну річ, я мусів стояти в к'ятьох чергах і втратити на це більше як одну годину часу. Ось так "мудра" партія навчила

торгувати за шістдесят років свого господарювання. І не тільки в торгівлі, а скрізь таке безладдя. А бувають же за кордоном, бачать, як у інших країнах, і не вчаться. "Що там учитися в буржуазії?! Ми самі з вусами!"

"ПРИГЛАШЕННЯ"

Одного дня, накупавши досхочу, наслухавшись солов'їв, нанюхавшись паоців чебрецю та полину, я повертаєсь додому щасливим, як ніколи. Дома чекав мене якийсь місцевий лист. Відкриваю. Читаю, — "Приглашення". Просять з'явитись в кабінет товариша X.

Це мене не сквилювало, але був здивований, в чому справа. Товариш X. працював в ОВІР-і. Він реєстрував мою візу, до нього я звертався за дозволом поїхати до Москви за багажем. Він здавався дуже симпатичною людиною з милою усмішкою. Я дивувся, як могла потрапити така людина, в таку страшну установу. А мені сказали: "Він партійний. Його партія послала, єї не міг відмовитися". Потім мені стало зрозумілим, що Іван Петрович (як я його звав), був технічним робітником, що безпосередньо мав зв'язок із туристами і взагалі з чужинцями. І може його через симпатичну усмішку партія й посадила на це місце, щоб показати "ось, мовляв, які ми гарні". Так, як у крамаря виставочне вікно, куди він виставляє кращий товар, щоб заманити покупця, а потім обдурити його. Так і тут. Ті, від кого залежить ваша доля, заховані далі від людського ока і не завжди виходять на денне світло.

І мене в кабінеті ОВІР-у зустрів зовсім невідомий мені чоловік, офіційне звання якого було — інспектор КДБ. Почалася "дружня розмова".

"Ви пробачте, що ми вас запросили до нас — почав він. — Тільки не подумайте, що ми потурбували вас для якоїсь цілі. Просто мені особисто хотілось порозмовляти з вами, як з людиною, що живе в тій країні, де я ніколи не був".

Виявилось із дальшої розмови, що його "цикавить" усе, навіть, як було ім'я і по-батькові моого батька й матері, які померли більше, як п'ятдесят років тому. "А як звався чоловік вашої сестри і коли він помер?"

Я сказав, що її чоловік був неправильно засуджений в 1937 році й на засланні помер. Після смерті реабілітований. Він записав. "Добре. Ми це розслідуємо".

А я дивувся на нього і думав: Що ж ти, собачко, будеш тепер "розслідувати", коли то вже сорок років тому розслідувано? Чи ти знову будеш судити покійного за те, що він помер, не закінчивши свого терміну, на який його засуджено? Чи може збираєшся судити стару немічну жінку, яка вже однією ногою на тому світі, за те, що не відріклася від свого чоловіка, як від "вогора народу"?...

Наша "дружня розмова" продовжувалась. Його цікавило все: і мої батьки, і мої родичі, а особливо моя персона: все мое життя, починаючи від того села, де я народився і кінчаючи Австралією, де живу тепер. І як потрапив у ту Австралію, і чому живу там.

Нарешті закінчилось. Попрощалися. Я знову, що це не назавжди, що за якийсь час я знову дістану "приглашені" на "дружню розмову" і він знову буде "цікавитися" всім... Я це знову, і тому вже мої вуха не чули тих чудових солов'їних пісень, які мене так чаювали досі; уже я не міг насолоджуватися пахощами чебрецю і наших степових квітів. Усе отруй в той тип, що його звуть інспектором КДБ!..

Проживши у вільній країні тридцять років, я звик до того, що ніхто не має права допитувати мене, як злочинця, якщо я не зробив ніякого злочину; ніхто не має права залазити в мою душу, копатися в моїх почуттях, у моєму святому святих... А тепер це сталося. Я відчув, що я тут зайвий, що потрапив на якусь чужу планету, де все не таке, до чого я звик.

Не зважаючи на любов до мене моєї сестри, яка робила все для мене, щоб я відчував себе щасливим у її домі; не зважаючи на щирість до мене моїх нових друзів, які проходили мене побути з ними довше, — я вирішив виїхати з колишньої рідної мені, а тепер чужої України. Не добувши дозволеного мені терміну, я виїжджаю з України, і знову потяг везе на північ до Москви.

ЗНОВУ В МОСКВІ І ЗНОВУ ПРИГОДИ

І ось я знову в Москві. Зі мною моя сестра і її онучок. Вони приїжджають мене зустрічати, тепер вони приїхали, щоб попрощатися зі мною назавжди. Ідемо зі станції знайомим нам маршрутом: до Австралійської амбасади, потім до управління готелів, далі до того готелю, куди управління нас спрямувало.

Мій літак відлітає завтра вранці, отже нам треба лише одну ніч переноочувати в готелі і ранінко виїхати. Приїхавши до готелю, подаю лист від управління і свій пашпорт із візою. Дівчина подивилася здивовано на мій пашпорт, потім на мене і спітала: "А це що таке?"

"Мій пашпорт" — відповів я.

"Який пашпорт? Я такого пашпорта ніколи не виділа".

Я поясню, що я приїхав із Австралії і це австралійський пашпорт, а управління надіслало нас сюди, щоб нам дали кімнату, де ми могли б переноочувати.

Та що вони там в управлінні з ума зійшли? Ми ніколи ні з якими іноземцями ніякого діла не мали. Я й читати вашого пашпорта не вмію".

Вона кудись подзвонила по телефону, дала мені адресу іншого готелю і сказала, щоб ми їхали туди, і там нам дадуть кімнату.

Приїхали. Даю папір від управління і свій пашпорт. Він прочитав і каже:

"Так це ж не до нас. Ви не туди приїхали. Їдьте в той готель, куди вас спрямувало управління".

Я кажу, що ми там були, але нас надіслали сюди, що звідти сюди дзвонили і домовились.

"Ніхто мені не дзвонив і ніхто зі мною не домовлявся".

"А що ж нам зрештою робити?" — з відчуттям безпорадності пытаю. Він почав дзвонити в той готель. Довго говорив, обурювався, нарешті,

ніби полагодив справу, і ми знову поїхали туди ж. Нехотя і невдоволено, але нас прийняли.

Дівчина почала записувати. Записавши мене, звернулася до сестри. "Дайте ваш пашпорт". Сестра відкрила торбинку, почала шукати пашпорта, потім перелякано поглянула на мене і сказала: "Ти знаєш, я заклопоталася, заспішила і забула взяти пашпорта. Що ж тепер робити?" Дівчина чекала. Ми сказали в чому справа. "Я не можу вас прийняти без пашпорта. Навіть у вестибулі я не маю права дозволити вам залишатися на ніч".

Довго нам довелося просити і молити її, поки вона погодилася подзвонити якомусь високому начальству, і той дозволив дати нам кімнату з двома ліжками: для мене і для хлопчика, а сестрі дозволено перебути з нами в кімнаті до ранку.

Ось яке значення має пашпорт у Советському Союзі. Без пашпорта людина безправна... (А в нас, в Австралії, ніяких пашпортів немає. Всі австралійці — безпашпортні. Пашпорт беруть лише тоді, коли виїжджають кудись із Австралії).

Ми замовили таксі на четверту годину ранку і ще затемна виїхали з готелю. Москва блимала тъмяними ліхтарями, а ми прямували на Шереметьєвський аеродром. Я сидів поряд із шофером, а позаду сестра з хлопчиком. Шофер — молодий хлопець, попався балакучий. Почав мене розпитувати про життя в Австралії. Я розповідав йому про все, що його цікавило, але щоб він не запідозрював мене в "буржуазній пропаганді", я говорив, що хоч у нас в Австралії робітник має високу заробітну платню, але він мусить платити теж досить великі всякі податки і за воду, і за землю, і за електрику, і за телефон, і за мешкання. А під кінець сказав, що я вирішив приїхати ще раз в Советський Союз і залишитися тут жити напостійно.

Він уважно слухав, питав, скільки і які податки я плачу. Уже доїджали ми до Шереметьєва. Шофер звернувся до мене:

"А тепер я вам скажу. Я підрахував платню і податки ваших робітників і бачу, що ті податки ніщо, порівнюючи з їхніми заробітками. Коли б я там працював, я б за рік міг машину собі купити. А тут я працюю, як віл, а одержую сто рублів на місяць, можу я думати про машину? Ex! якби нам дозволили, скільки б нас поїхало в той гнілий капіталізм!"

Замовк. І я мовчав. Доїхали, повставали. Я розплатився, подякував, потиснули один одному руки. "Щасливої дороги, — сказав мені на прощання. — Приїжджаєте ще до нас у гості. А "на завжди" — не раджу. Хіба вам життя набридло?!"

І ось ми вже на аеродромі. Прощаємось... Я беру свої валізи і йду туди, де має бути перевірка. Ставлю на стіл, відмікаю валізки. Починається перевірка моїх речей. Урядовець витягає з валізки кожну річ, переглядає уважно. Ось побачив якісь листи, починає читати. Не знайшовши там там ніякої контрреволюції, кладе до речей. Аж ось намацев щось у кишені одних штанів. Витягає — заклеєний коверт і щось таке в коверті.

"А це що?" — питає.
"Земля", — кажу.

"Яка земля?"

"Земля з могили батьків моєї покійної дружини. А везу цю землю на її могилку", — відповів я.

"А на підставі якого закону я можу дозволити вам це везти?"

"На підставі неписаного закону про гуманне ставлення до людини" — відповів я. Він не сподівався почути таку відповідь. Нічого не сказавши, поклав коверт із землею набік, і почав перевірку речей далі. Закінчивши, звернувся до мене. "Вкладайте. А це — показав на коверта, я не бачив".

Я подякував йому і поклав коверта із землею у валізку. Складвши все, поспішаю до літака. Через півгодини я вже в повітрі.

Мене несе радянський літак Аерофлота. В Сінгапурі я встану з цього літака і пересяду на сінгапурський, який донесе мене до Австралії, до моєї більш гостинної батьківщини.

Ігор КАЛИНЕЦЬ

ІЗ "ПІДСУМОВОЮЧИ МОВЧАННЯ"

та був ще один котрийсь
і каже а я собі
поміж дощ а я собі поміж
дощ замочить праве рамено
відрікається замочить ліве
відрікається та й врешті
цілого себе зрікся

а цей ще один котрийсь
що між дощ собі
вертається дивимося але
не бачимо був ото чоловік
та й нема чоловіка

ВИЙШЛА КНИЖКА Г. СНЕГІРЬОВА "НАБОЇ ДЛЯ РОЗСТРІЛУ"

Заходами Громадського Комітету для видання спадщини Гелія Снегірьова то видавництва журналу "Нові дні" в Торонто з'явилася друком книжка творів цього замученого в ув'язненні КГБ київського письменника — "Набої для розстрілу" та інші твори. Книжка, що має 492 сторінки, складається з трьох частин: 1. Самвидавно-дисидентські твори і документи; 2. З літературної спадщини й архіву письменника; 3. Гелій Снегірьов у житті й дисидентській діяльності.

У першій частині головним і найбільшим твором є "лірико-публістична позивка" Снегірьова про таємниці "справи" СВУ" (1929-1930) — "Набої для розстрілу" ("Ненько моя, ненько..."). Ця річ, хоч і набула возголосу на еміграції, як твір "контроверсійний", однаке в своїй цілості для більшості лишилася невідомою. Другим важливим твором у цій частині книжки є шиюче відомий документальний нарис Снегірьова "І чого опе я ляпаю" (він був опублікований в пресі на еміграції під авторським псевдонімом Гаврило Стріляний) — про жалюгітну лійсність сільсько-гospодарської провінції в Україні 1970-х рр. До цієї ж частини належать токож відкрапті листи Снегірьова до переживших керівників СРСР (Л. Брежнєв) та США (Дж. Картер) 1977 р. в яких, зрікаючись советського громадянства, автор з нечуваною доти серед пілсоветських дисидентів відвагою і прямотою висловив нищівну критику союзської системи тоталітаризму та поневолення в ній України. Мало віноміми для ширшого кола читачів є опубліковані в цій частині книжки тюремно-лікарняні перепсертні записки й відшті Снегірьова під загальною назвою "Як на сповіді", що писалися переважно російською мовою (в цій книжці вони горлані в перекладах Натії Світличної, Олекси Веретенченка та Василя Гришка).

У другій частині книжки подані такі твори: 1. "Народи мені трьох синів" — оповідання з часів війни, опубліковане в часі післясталінської "відлиги" в московському "ліберальному" журналі "Новий мір" 1962 р. 2. "Розповідь особистого оборонця Першого секретаря" — про таємниці життя й загибелі колишнього Генерального секретаря ЦК КП(б)У Станіслава Косіора. 3. "І "бе" і "ве" — про акторське закулісся харківського театру ім. Т. Шевченка. Ці твори, писані для "всесозного" читача в СРСР російською мовою, подано в книжці в перекладі В. Гришка.

У третьій частині книжки подано мемуарно-біографічні силуети Г. Снегірьова, що їх написали на підставі особистих взаємин з ним Віктор Некрасов, Зінаїда й Петро Григоренки та Надія Світлична.

Вступом до книжки є велика стаття-розвідка "Феномен Снегірьова" Василя Гришка, який виконав працю загально-редакційного приготування книжки до друку з рамени редакційної колегії в такому складі (за абеткою): Олекса Веретенченко, Василь Гришко, Мар'ян Дальний (технічний редактор), Григорій Костюк та Надія Світлична.

492-сторінкова книжка, що містить також 26 ілюстрацій та має тверду оправу (в мистецькому оформленні Мирона Левицького) коштує: в США — 20 ам. дол., в Канаді — 20 кан. дол.

Книжку можна придбати, посилаючи замовлення на таку адресу:

в США

Mr. Illa Demydenko
54 Oaklawn Dr., Rochester, N. Y. USA 14617

в Канаді

Nowi Dni,
Box 126, Post Station "N"
Toronto, Ont., Canada, M8V 3S4

Данило МІРШУК

КНИГА ПРО ТВОРЧІСТЬ ВІДВАЖНИХ

Перед нами солідна книга (535 сторінок), що вийшла в світ з видавництва "Сучасність" 1983 року. Книга — це збірник літературно-критичних статтів проф. Григорія Костюка "У СВІТІ ІДЕЙ ОБРАЗІВ: вибране; критичні та історико-літературні роздуми 1930-1980."

Зверніть увагу на роки: 1930-1980. Півстоліття. Що це? Час творчої праці, надхненого горіння? Ні. Це терністий шлях життя, яким пройшов автор книги крізь криваві руки чекістів, нелюдські умови катаржної праці концтаборів і тюрем "необ'ятної родини", непевне повернення на Україну, жахи другої світової війни, табори неповоротців у Західній Німеччині, емігрування до країни Вашингтона, праця тут прибиральником... І все ж таки, навіть у таких несприятливих умовах Гр. Костюк створив багато науково-продуманих, захоплююче написаних, об'єктивних досліджень про творчість і життя визначних українських письменників пореволюційної України. Цей збірник є великим вкладом в історико-літературний фонд національної культури української літератури для студіюючої молоді тут, на Заході, й у майбутньому у вільній Україні.

Автор цієї книги, Гр. Костюк, відомий у світі своїми літературознавчими працями; він же організатор і довголітній керівник Об'єдання українських письменників в екзилі, впорядник творчости Миколи Хвильового в п'яти томах, впорядник і опікун літературно-художнього фонду Володимира Винниченка, автор книги "Винниченко та його доба", впорядник та головний редактор ШОДЕННИКА ВИННИЧЕНКА, а також постійно друкується в українській пресі.

Це лише поверхова пригадка читачам про колосальну працю Гр. Костюка на полі національної науки й культури. У вступному слові до книги "У світі ідей і образів" Гр. Костюк пише: "У багатьох статтях цієї книги читач знайде більші чи менші мої віdstупи чи міркування про ідею нового стилю української літератури — романтики вітажму (активного романтизму)".

Із книги Гр. Костюка читач також довідається про цікаві, уважно вибирані моменти із життя, творчість і вдачу багатьох найпромінентніших творців нової нашої національної літератури.

Стаття "СВІТ ВИННИЧЕНКОВИХ ОБРАЗІВ ТА ІДЕЙ", написана до 100-річчя від дня народження письменника, займає в книзі 23 сторінки. У стислій формі, але яскраво подано головні моменти з життя і творчості В. Винниченка. Аналізуючи твір "Божки", Гр. Костюк словами Винниченка розкриває імперіалістичні тен-

денції російських соціал-демократів: "Ах, вибачайте! — говорить українець у творі "Божки". — Ми таких космополітів знаємо. В ім'я такого космополітизму, інтернаціоналізму ви нас душите. Ей, так само, як і ваші націоналісти в ім'я націоналізму". (40).

Гр. Костюк спрямовує увагу читача на ідеї творів, які формують національну свідомість народу. "П. Христюку у монографії про Винниченка писав; що як за творами Бальзака можна глибоко ознайомлюватись і вивчати історію французького суспільства середини 19 ст., так і за творами В. Винниченка можемо вивчити політику й культурну історію української спільноти перших десятиріч 20 сторіччя" (47).

Автор приводить приклад з роману "Рівновага" в якому В. Винниченко змалював розклад російської с-д еміграції в Парижі. "Уесь цей роман, — пише Костюк, — це значною мірою гостра сатира на російську дореволюційну еміграцію в Парижі з її розсвареністю, розколом на непримірні фракції, гуртки, секти, що самі себе паралізували й поїдали". (49).

Чомусь виробилось поняття, особливо серед емігрантів, про антирелігійність В. Винниченка. Гр. Костюк на романі "Божки" показав позитивне ставлення письменника до релігії. Він ігнорував московське попівство, а не релігію.

Друга стаття — "МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ"; життя, доба й творчість" займає 70 сторінок. У ній Гр. Костюк подав докладну біографію письменника та його творчий шлях. Цілим рядом фактів довів абсурдність ворогів Хвильового, які роками очорнювали письменника, приписували йому службу в чека. Він не мав нічого спільногого з чека, — був організатором протигетьманського повстання, повстанці йшли з УНР, поки частина повстанців розчарувалась непослідовністю політичних дій уряду й перешла до червоних. Коли більшовики закріпились на Україні, М. Хвильовий працював в органах народної освіти, а переїхавши до Харкова повністю присвятився літературній творчості. У той час авторитетний критик Ол. Білецький назвав Хвильового "основоположником справжньої української прози". Гр. Костюк пише про Хвильового: "... романтик, лірик і естет слова, одночасно мав талант до теоретичного думання, до філософського узагальнення — аналізи і синтези — проблемних явищ людського буття."

Томуто творчість М. Хвильового викликала гарячу дискусію, що висунула на порядок денній вже ряд актуальних політичних і економічних питань.

Розуміється, колоніяльна Москва не могластерпіти провідного вільнодумця М. Хвильового, обмежила діяльність письменника та з кожним днем затискала коло навколо його життя, як про це пише Костюк: "Голод 1932 і весною 1933 року, а з ним нові арешти і розстріли вже "націоналістів з партійними квитками" виразно засвідчили, що плян кремлівського диктатора неухильно прямує до своєї кульмінації. Перед М. Хвильовим, як виразником активістичної течії в українському культурно-суспільному відродженні

20-их років, невідкладно стало питання життя і смерті... Тоді він, не вагаючись, вирішив використати останню можливість, що ще залишилась у нього — своє власне життя. Демонстративний постріл у скроню 13 травня 1933 року перекреслив всі попередні вимушенні каяття Хвильового й категорично стверджив, що з того моменту його "дух неспокою", його візійна віра в велике майбуття "його божественно-незрівняної країни" почали жити новим власним життям, ім'я якому — безсмертя". (125/126).

Про життя провідного письменника в драматургії Миколу Куліша Гр. Костюк написав стисло, але ширше про драматичну творчість, яка була виховним репертуаром у пореволюційних театрах на Україні. На жаль, українські театри недовго втішалися репертуаром М. Куліша, а деякі його твори було взагалі не допущено до вистав на Україні. І хоч М. Куліш походив з бідної селянської верстви, був членом компартії, але партійна бюрократія зрозуміла ідейне спрямування його творів і "14 червня 1934 қривавого постишевського року його виключають з партії, не дають жодної можливості писати й друкувати, а 7 грудня арештують, обвинувачують у приналежності до проводу "Всеукраїнського боротьбистсько-терористичного центру", засуджують на 10 років і, за не зовсім певними вістками, запаковують в Соловецький табір, де після 1937 року всяка вістка про його зникає." (130).

В книзі є стаття про ОЛЕСЯ ДОСВІТНЬОГО, автора пригодницьких творів, який ще студентом у Петербурзі зв'язався з соціал-демократичним гуртком, а в час першої світової війни працював серед солдатів-фронтовиків. Життя Ол. Досвітнього — це розгорнена книга фантастичних пригод. Утеча з арешту в царській армії, через Китай добрався до США і в Сан Франціско, познайомившись із українцями, співпрацював в українській пресі. В час революції повернувся на Україну, та не довго працював на ниві національної культури. Гр. Костюк пише: "Олесь Досвітній у лиховісні 30-і роки потрапив на поліційний індекс. Після арешту в липні 1933 та після року тортур у слідчій камері ГПУ його, при невіяснених і досі обставинах, убито." (143).

В статті "ПИСЬМЕННИК, ЛЮДИНА, ГРОМАДЯНИН" Гр. Костюк згадує, коли він бувши юнаком, бачив О. Вишню в селі на Поділлі: "Я зупинив свою увагу на незнайомому. ... Він говорив про віковічні селянські злідні, про темряву й забобони, що від віків огорнули наші села, про людську неправду, про вікову неволю України в російській імперії." (161).

Від себе додам, що було 1923 чи 24 року, вечорами збиралися селяни під розложистою липовою у сусіда й читали з "Радянського села" фейлетони Остапа Вишні та сміялися до сліз. Я вже навчився читати і позичав ту газету, хоч не все розумів з тих фейлетонів. Таким фейлетоністом, яким був О. Вишня, може гордитись кожен народ. Сміх його гуморесок був направлений на ви-

правлення вад у суспільнстві, а часто влучав у зарозумілих компартійців.

О. Вишню арештували 26 грудня 1933 року, ніби за участь у терористичній організації, розміється, спрепарованій чекістами. Пройшовши смертельний шлях тюрем і концтаборів, Остап дожив до німецько-радянської війни. В той час Сталін використовував "недостріляних" для противінмецької пропаганди. О. Вишню примусили знову сміятись, але це вже був сміх крізь слози і пролиту кров мільйонів мучеників. Помер О. Вишня у Києві 1957 року. З цієї нагоди Гр. Костюк зазначає: "... учені, письменники, журналісти, малярі, артисти сцени і кіна, кіносценаристи і кінорежисери, співаки і композитори, а з ними й ті сотні тисяч киян, що або йшли за труною, або стояли сумною лавою на пішоходах Києва, чи ті колгоспники, робітники та інтелігенти поза столицею України, що в цю скорботну хвилину прощалися з Вишнею, — всі вони знали, що ховають не сталінсько-хрущовського скалозуба, а автора безсмертних "усмішок", сповнених запашної ніжності і черствої жорстокості, надмірної любові і ненависті, життєрадісного сміху і глибокого трагізму, знали, що ховають чесного, відданого сина українського народу, великого оптиміста, "веселого всеукраїнського Остапа" і великого страдника, кількаразового і багатолітнього в'язня більшовицьких тюрем і концтаборів" (170).

Про ЮРІЯ ЯНОВСЬКОГО Гр. Костюк пише хвилююче і глибокозмістовно і ми тут наведемо розмову Автора з Композитором Цвєтаєвим, сином поетеси Марини Цвєтаєвої. Композитор Цвєтаєв запитав Гр. Костюка:

— Чи ви Юрія Яновського знали?

— Знав.

— А його "Вершники" читали?

— На жаль, ні. Цей роман вийшов тоді, коли мені було вже не до читання, — іронічно зауважую.

— Ви багато втратили. А я читав. Він вийшов у російському перекладі десь рік до моого арешту. Це надзвичайна симфонія про людей і добу, яку ми так тяжко переживаємо. Прочитавши, я відчув, що ця симфонія слів мусить бути озвучена музикою. Так виникла у мене ідея написати оперу "Вершники"... Це була не творчість, а шаленство. Якась надлюдська розпуха і материнська ніжність, жорстока безглуздість і доцільна мужність відважних, жахна смерть і радість вічного життя на землі... Ну, але, як бачите, мені не пощастило." (180).

Така оцінка російським композитором романістичної творчості Юрія Яновського є найкраща нагорода. Але, як пише Гр. Костюк "... великий месяцянській вірі нашого неспокійного прозеліта нового стилю не судилося досі здійснити. Вся активно-романтична течія в літературі, театрі, мальарстві і навіть музиці до половини 1930-х років була фізично або духовно винищена імперсько-централістичними силами Москви." (186).

Стаття "ПОЕТ ЮНОСТИ і СИЛИ", присвячена Аркадію Любченкові. З цієї статті читач

довідається про творчий ріст письменника і трагічний кінець у наслідок катувань гестапівцями. Автор високо оцінив прозову творчість А. Любченка і його гідну поставу — служити своєму народові. У листі до Гр. Костюка А. Любченко писав: "У всякому разі, — звірявсь він мені, — якщо здоров'я не підкачає знову, всі сили віддам, щоб надолужити те, чого не міг зробити під більшовиками. Адже у нас з тобою нема нічого більшого і святішого, як УКРАЇНА, тож будьмо достойними її синами і оборонцями." (210).

ВАЛЕРІЯН ПІДМОГИЛЬНИЙ представлений у так зв. післямові до роману В. Підмогильного "МІСТО", виданого УВАН у США, Нью-Йорк, 1954. У кінцевій частині післямові Гр. Костюк характеризує В. Підмогильного такими словами: "... Він волів бачити те, що було. Він належав до тих щасливих, що зависли на грани двох діб і далеко бачили назад, а ще далі вперед. Він хворів на притаманну великим людям "гостроту зору". Цього жому не могла простити партія, що воліла "засліпленіх" і "підсліпувати". За доби установлення повної диктатури партії та її вождя — все гострозоре покоління 20-их років змущене було вмерти. Умер, розуміємо під цим не конечно фізичну смерть, разом з цим поколінням і один з найкращих його виразників Валеріян Підмогильний. Ale те, що написав він за своє коротке тридцятирічне життя, зокрема його найбільший твір — роман "МІСТО", в скарбниці української літератури залишиться на довгі часи". (229).

Стаття "...ЩО ВГОРУ ИДЕ" присвячена творчості визначного прозаїка БОРИСА АНТОНЕНКА-ДАВИДОВИЧА з нагоди його вісімдесятих роковин від дня народження. Не будемо переказувати зміст статті, а приведемо фразу з її закінчення: "... Антоненко-Давидович у принципі ніколи не експериментував із словом, образом, сюжетом. Він не замикається на довгий час у свою лябораторію й не намагався близнути якимось особливим новотвором. Він радше волів удосконалювати те, що дали вже наші класики... Я багато чого не згадав у цьому нарисі. Ale навіть те, що я тут сказав, дає підставу в висновку твердити, що відзначаємо 80-річчя одного з видатних майстрів слова української літератури — революційної доби; письменника вникливоого аналітичного розуму, широкої ерудиції і високої культури; письменника-громадянина, чесного, мужеського і незламного сина українського народу." (246).

У збірнику поміщена також стаття про американського письменника-гуманіста Джона Стайнбека — приятеля української літератури.

Під заголовком **ІВАН БАГРЯНИЙ** Гр. Костюк відкриває цикл статтів про українських письменників в екзилі. Про Івана Багряного автор пімістив три статті: "Поезія, вічність, час", що була напечатана як пепелткова в збірці поезій "ЗОЛОТИЙ БУМЕРАНГ" (1946), "ПРОБА ЛЮДИНИ" — рецензія на роман "Сап Гетсиманський" та "ВІДІЙШОВ У БЕЗСМЕРТЯ".

В усіх трьох статтях Гр. Костюк високо оцінив творчість Багряного, а в кінцевій частині третьої статті висловився так: "Відійшов від нас видатний поет, прозаїк, драматург, мистець-маляр, публіцист і громадський діяч. Відійшов глибокий лірик, поет рибальських ранків, мандрівних та мисливських пригод, фантастичних симфоній космосу, геройчного соціального патосу з просміками скепсизму, сарказму і сатири. Відійшов автор, що глибоко бачив дияволське і пекельне і, в той же час, — божеське, добрє, людське на нашій планеті. Поет, що був постійно і тривожно задивлений у сучасне і майбутнє своєї батьківщини і свого народу... Словнений віри в непоборність і вічність буття свого народу." (293).

Під заголовком "ОБРАЗОТВОРЕНЬ" Гр. Костюк образно схарактеризував творчість найплодовитішого нашого прозаїка Уласа Самчука. Всі його твори, починаючи з оповідань, — де великі полотна: трилогію "Волинь", "Марія", "Кулак"; "Гори говорять", "Юність Василя Шеремети", "Ост", "Чого не гоїть огонь", "На твердій землі" та три книжки спогадів автор оцінив високо. В кінцевій частині статті Гр. Костюк звернув увагу критиків роману "На твердій землі", що ніби вони (критики) не вловили у творі суттєвого. "Вони в романі чомусь вичитали були лише дрібноміщанські витівки, гедонізм (особисту насолоду), "кохання в ліжку", всесильний доляр доробкевичів і більше нічого." (309).

Мені здається, що шановний автор перебільшив оцінку роману "На твердій землі". Роман "На твердій землі", надіво, є найслабший твір із всього дорібку письменника. З кожного твору можна вибрати окремі цитати і ними продемонструвати високу цілеспрямованість твору, але у цьому творі окремі позитивні моменти губляться в описах "соковитих" епізодів і пересічний читач, інездібний зловити позитивні моменти в творі, смакує "соковитими" епізодами.

"НА ПЕРЕХРЕСТЯХ ЖИТТЯ ТА ІСТОРІЇ" — стаття написана до 70-річчя і 50-річчя літературної діяльності **ДОКІЇ ГУМЕННОЇ**. Уже сам розмір статті, 41 сторінка, говорить про непересічну увагу автора до творчості Д. Гуменної. Д. Гуменна на життєвому шляху зустріла багато незвідніх епізодів, матеріальні злидні й несподівані політичні нагінки офіційної критики часто супроводжували її. Письменниця вірила в правду й не могла йти в плече з соціалістичним реалізмом у літературі.

Гр. Костюк пише, що "... несподіваний вибух війни в червні 1941 року змінив не тільки політичну ситуацію, а й долю мільйонів людей. Змінилася доля й Докії Гуменної. Зацькована і усіма забута, вона не могла будь-куди рушити з Києва... I це був переломовий момент в її творчій біографії". (325). Д. Гуменна не проявила ентузіазму до нових окупантів-німців і, навіть, не друкувалась. Після війни в Німеччині, пізніше в США Гуменна розгорнула творчу працю і видала багато романів, повістей, оповідань та есеїв. Велика продукція творів за відносно короткий

час дещо відбилась на їх якості. Були твори високої мистецької вартості, а були й заниженої, як про це пише Гр. Костюк: "Хрестатий Яр" з чисто мистецького боку — не бездоганний. Є в ньому не зовсім удалі багатослівні філософування, забагато публістичних пасажів, мертвих авторських констатаций, замість показу в живих образах." (341).

"БАГАТОГРАННІСТЬ І НЕВГАМОВАНІСТЬ" — стаття про творчість Святослава Гординського. Огляд починається біографією, про освіту в мистецьких школах Львова та Парижу, про Гординського організатора мистецьких вистав та журналу "Мистецтво". Вже 1933 року Гординський видав першу збірку поезій під назвою "Барви і лінії". Він видав понад десяток збірок поезій. Гординський не лише маляр і поет; він цікавився історією української літератури, переклав на сучасну мову "Слово о полку Ігоревім", розкрив "нові тлумачення темних слів і місць у "Слові". Його праця викликала зацікавлення вчених інших слов'янських народів. Гординський також досліджував церковне малярство старих віків, і написав працю "Українські ікони 12-18 ст.". Крім цього написав монографії про малярів: "Павло Ковжун", "Крук, Павлось, Мухін — три українські різьбарі"; "Микола Глущенко", "Сергій Литвиненко", "Віктор Цимбал" та "Олекса Грищенко". Він автор багатьох розвідок та критичних статтів з малярства й письменства. Злагатив українську поезію також перекладами поезій 28-ми західних поетів.

"В КОСТЮМІ ПРАДІДА АДАМА". Під цим заголовком Гр. Костюк розповідає про життя й творчий шлях визначного фейлетоніста Анатоля Яковича Гака (він же Оса, Антоша Ко, Мартин Задека), що народився поблизу села ГУЛЯЙ-ПОЛЕ 20 червня 1893 року. Автор статті оцінив Гака позитивно, як письменника, людину, громадянина, українського патріота. За життя Гак видав 24 книжки, деякі його драми ставились до війни у театрах України. З більших творів видав мемуари: "З переказів моїх предків" та "Від Гуляй-Поля до Нью-Йорку".

ЙОСИП ПОЗИЧАНЮК. Про цього надзвичайно цікавого письменника і пропагатора революційної боротьби Гр. Костюк пише: "Він був організатором і вояком українського руху опору тому, що був справжнім письменником, і навпаки — письменником був тому, що був відданим вояком українського руху опору" (385). Писати ширше про Позичанюка є трудно, бо його літературний доробок залишився в підпільних виданнях на Україні й лише незначна частина дійшла на Захід. Знаємо, що Позичанюк був учасником першого засідання УГВР у лісничівці коло НЕДІЛЬНІ в Карпатах. Займав посаду керівника пропагандивного відділу при Головному Штабі УПА і загинув у Дрогобиччині. Гр. Костюк подає дату смерті Позичанюка — лютий 1945 року. Я, що був у той час в пропаганді УПА мав

відомості, що Йосип Позичанюк і редактор журналу "Український перець" Микола (полтавчанин) — загинули в грудні 1944.

Під заголовком "ТРИ КНИЖКИ" йде мова про збірку поезій "Молоде життя" Володимира Янова, "Титан" Ростислава Єндика та "Зимозелень" Б. Кравцева. Гр. Костюк не захоплюється віршуванням В. Янова й Р. Єндика, але про збірку "ЗИМОЗЕЛЕНЬ" Б. Кравцева написав: "... Яке ж було наше здивування, коли ми нарешті натрапили на жмуту справжньої непідробленої поезії. Поезії строгої у формах, опуклої в образах і гармонійної в звуках" (397).

В книзі поміщено дві коротенькі статті про поезії ЕММИ АНДІЄВСЬКОЇ та ВАДИМА ЛЕСИЧА. Перша — поетеса з молодшої генерації, а Вадим Лесич уже був відомий поет на українських землях перед війною.

Далі йде велика стаття, аж на 30 ст. під заголовком "УКРАЇНСЬКА ЕМІГРАЦІЙНА ПРОЗА за 1965 РІК". У цій статті згадано твори Д. Гуменної, Юрія Тарнавського "Шляхи", збірку оповідань Василя Гайдарівського "А світ такий гарний", роман Людмили Коваленко "Степові обрії", Ярослава Оструха "Родина Гольдів" та інші.

Наступна широка стаття "З ЛІТОПИСУ ЛІТЕРАТУРНОГО ЖИТЯ В ДІЯСПОРІ" дає підсумки творчості еміграційних письменників до 1969 року. Автор розглядає в статті стиль, мову й ідейне спрямування окремих творів про останню війну ("Нотатки повстанця" та "Молоді пасторки").

Останні три статті в книзі — це теоретичні міркування про стиль, традицію й ролю письменника в сучасну добу. Стаття "Стиль і канонізатори" написана ще 1929 року і була надрукована в "Пролітфронті". Стаття дискусійна, про стилі в творчості письменників і ролю імпресіонізму в пролетарській літературі. "Традиція і новаторство" — вступне слово Гр. Костюка на вечорі другого з'їзду Об'єднання Українських Письменників "СЛОВО" 26-27 грудня 1964 року. Із того виступу подаю наступні слова: "Конфліктний процес "традиції і новаторства", як я вже казав, явище вічне і прогресивне. Саме воно не дає людству закостеніти, а постійно рухає його вперед. Але треба бути гострозорим і суворим в оцінці явищ цього процесу... Без внутрішньої ідейно-мистецької наснаги той чи інший твір пролетить чи блисне, як чарівний японський ліхтарик, і зникне безслідно назавжди". (527).

В статті "Доба і письменник" автор аналізує роль письменника в його добі. Для підтвердження власних думок автор приводить цитати з есею американки Перл Бак — лавреатки нобелівської премії (1938), а також цитати з писань нашого критика-дисидента Євгена Сверстюка та Олександра Солженицина. На цьому закінчується 535-ти сторінкова книга "У світлі ідей і образів", яка безсумнівно є великим вкладом у нашу не таку й багату скарбницю літературознавства.

Проф. Михайло МИХАЙЛОВСЬКИЙ

КАНТАТА "ЗАВОЙОВНИКИ ПРЕРИЙ"

(Новий твір Сергія Яременка на слова Яра Славутича)

Сам факт появи української кантати в Канаді — не лише відрадне явище, а й дуже важлива подія. Передусім, це свідчення непогасного творчого духа талановитих українських митців поза Україною. Слова кантати *Завойовники прерій* (1983, 59 стор.), що її випустило у світ видавництво "Славута" (72 Вестбрук Драйв, Едмонтон, Альберта), написав Яр Славутич ще в 1964-му році першодрук в альманасі *Північне сяйво*, кн. I, 1964). Дещо доповнив пізніше. Композитор Сергій Яременко створив музику 1980-го року. Це твір для мішаного хору й баритона в супроводі оркестри.

Уже перші заключні акорди уводять слухача в настрій епічної оповіді. Саме так хочеться назвати цей твір. Відразу ж виявляється його національний характер, звернення до розпорощеного тепер по всьому світі українського народу. Звідси й виходить прагнення композитора говорити українською музичною мовою. Услід за тривожним модератором органічно вливається голос віолончелі, з її співучим тоном, що близький до людського співу. Композитор дуже вдало наслідує "голос" супровідної бандури, акорди якої самі за себе вимовно говорять. Потім у орбіту оповіді входить баритон зі словами:

Не загарбники з дальніх імперій,
Не кортези з минулих віків, —
Тут пройшли завойовники прерій,
Єлиняк, Пилипівський, Леськів. (стор. 59).

Скрипкове соло підхоплює цю думку, а хор незабаром доповнює, поширює оповідь про великий, жертвований труд українських рук на преріях:

Лемешів домороблена криця
Корчуvala почахлі паплі,
Щоб лягала подільська пшениця
В чорне лono нової землі.

Уже в цих словах виражається імпульс кантати, її дума, як у тих народних епічних творах, що їх співали кобзарі протягом віків. Звідси — природний перехід до наступної метафоричної строфи і вислову прославлення українського подвигу:

I злітали, спрагливі причалу,
Золітими крильми врожаї.
Слава й честь українському ралу,
Що відкрило канадські краї!

У кантаті — три частини. Сказавши театральною мовою, кілька сцен. Перша частина називається, як і ввесь твір, "Завойовники прерій", друга — "Плугатари", а третя — "Слава ралові". В кожній сцені є свої "мізансцени", насичені багатим музичним змістом. Кожне слово окремих

інструментів оркестри — це не лише мистецьке оформлення, а й глибоке вникнення в історію подвигу. Маючи милозвучні, продумані слова поета, мальовничі своюю образністю, композитор майстерно користується зображенальними засобами музики, уміло добирає відповідні тембріві фарби. Треба віддати належне не тільки майстерності композитора, але також і його надхненню, що пронизує кантату від початку до кінця.

Природно, що з'являється бажання сказати щось і про особу творця музики. Передусім, рекомендую книжку С. Яременко, композитор (Вінніпег, 1974) П. Маценка. Звідси дізнаємося, що проф. Сергій Яременко народився в 1912-му році на Басарабщині. Прибув до Канади 1952-го року, керував хорами. Тут же, одночасно з педагогічною діяльністю, почав музичну творчість. Часто виступав на концертах. Його твори значаться в багатьох програмках.

Творча діяльність С. Яременка давала й дає ще й тепер яскраві наслідки. З-під його пера з'явилася, пісні на слова Лесі Українки, Богдана Мазепи, Дана Мура та інших поетів. Активно співпрацює він із Яром Славутичем, на слова якого написав пісні "Саскачеванка" й "Чернігівські січовики", дует Мазепи й Мотрі (до опери *Мазепа*, над якою працював покійний Микола Фоменко; на жаль, не закінчив) та кантату, про яку йде мова у цій статті. Треба згадати ще його обробки богослужбових творів та власні інструментальні й симфонічні твори, в т. ч. для скрипки, флейти, гобоя, фортепіано та інших інструментів. З найновіших його мистецьких осягів — *Славень Христові*, також на слова Яра Славутича, створений до 1,000-річчя християнства в Україні. До речі, цей славень вийшов у світ окремим листком.

Кантата *Завойовники прерій* була нагороджена грошовою премією на конкурсі 1981-го року — з фонду ім. Лариси Целевич при головній управі Об'єднання Жінок Оборони Чотирьох Свобід України. Меценати цієї нагороди — сл. п. мгр. Уляна Целевич та її чоловік мгр. Андрій Стецюк. Кантата прозвучала на концерті в Едмонтоні 10 жовтня 1982-го року, у виконанні хору "Дніпро" та Едмонтонської симфонічної оркестри. Диригував Володимир Колесник, колишній диригент Театру Опера й Балету в Києві, що живе тепер у Торонто. Підготовляла виконання цього твору також Марія Дитиняк, мистецький керівник хору "Дніпро".

Новий твір С. Яременка та Яра Славутича дає змогу судити не лише про таланти композитора й поета. Він свідчить про їхній виразний стиль, що поєднався словами й музикою. Треба мати на увазі, що сама форма кантати зобов'язує суверо дотримуватися традиційної форми музичального зображення. Очевидно, словесний текст "підказує" необхідність підкорюватися змістові. Однак це не сковує композитора, що винахідливо знаходить власні фарби і створює відповідний настрій. С. Яременко добре володіє технікою поліфонічного мислення. У нього скрізь логічний розвиток музикальної канви, природна підтримка мелодії в голосах, що супроводжують. Композитор має тонкий інтонаційний слух, що дозволяє йому добре

відчувати українську мелодику як у кантилені так і в багатоголосі. Також добре розвинений у нього ритм драматичного напруження, без пе-ребільшення цього засобу.

Поза всяким сумнівом, кантату *Завойовники прерій*, створену на чудовий поетичний текст Яра Славутича, треба визнати за значне явище української музики. Треба лише популяризувати цей твір, про який можна говорити з гордістю. Справді, тут є чим гордитися. Це був труд чи пак подвиг українських поселенців, що "відкрили канадські краї", освоїли дикі прерії, перетворюючи їх у родючі землі, які тепер годують і Канаду, і країни інших материків, у т. ч. також Україну, колись (до захоплення її комуністами) житницю Європи. Усе це яскраво втілено в кантаті, де українських поселенців на преріях порівняно до тих "уходницьких дідів", що відвідували південь України з-під татарської займанщини в XVI-XVII ст. Саме тому "спадкова кров співає" в українських хліборобів Канади. Для них поет не шкодує похвали:

Слава ралові, слава плугові,
Українським рукам хвалі!

Справді, все співзвучливе у цій кантаті! А це наводить нас на думку домагатися, щоб була випущена платівка з записом цього твору, бо ж не лише українці Едмонтону мають право слухати про подвиги своїх батьків і дідів чи навіть прадідів, що вперше приїхали на захід Канади близько 100 років тому, а й слухачі інших міст чи містечок по країнах українського поселення. Ця кантата повинна звучати в домах і квартирах, бо вона приносить естетичне задоволення, як і твори інших майстрів музики. І по радіо добре передавати б цей твір! Тож треба випустити у світ платівку, може навіть у супроводі тієї ж Едмонтонської симфонічної оркестри та під керівництвом того ж диригента Володимира Колесника. Таким чином, ушануємо не лише українських пionерів Канади, а й творців кантати про них — Сергія Яременка та Яра Славутича.

Добре було б і перевидати книжку П. Маценка про С. Яременка, доповнивши її новими фактами з життя і творчості композитора та його співпрацівників.

Гаврило Гордієнко
ПІД ЩИТОМ МАРСА
Спогади — т. 3

360 стор. у твердій обкладинці з золотим відтиском. Книжка вийшла дуже малим накладом вдови Неоніли Гордієнко. У цьому томі цікавий життєвий шлях Автора і подружжя Гордієнків — від Закарпаття до останніх днів у Европі. Ціна: тільки \$15.00.

Замовлення висилати до "Украпрес" або безпосередньо до пані

Neonila Hordienko

Geneva Ave.

Philadelphia, PA 19120

Рецензію на цю цікаву книжку дамо згодом.

ІСТОРІЯ ОДНОЇ МУЗИЧНОЇ ЗНАХІДКИ

У київській газеті "Культура і життя" за 29 травня 1983 р. з'явилася стаття музикознавця А. Полехіна про деякі нововідкриті твори українського композитора Максима Березовського (1745-1777). Про зміст цієї статті і про деякі зроблені у ній висновки поінформували своїх читачів "Нові Дні" з вересня 1983 р. Там м. ін. читаємо:

"1981 року дізналися про унікальну знахідку українського композитора М. Степаненка. Виявилось, що в Парижі зберігається зовсім невідомий і ніким не загадуваний твір М. Березовського "Соната для скрипки і чембала". Там же відшукалися й концерт "Господь воцарися" та екзаменаційний твір — антифон, написаний композитором у Больонії на одержання звання академіка".

У ці рядки закралися деякі неточності, які варто спростувати. Зачнемо з менших. На початку другого речення додано слівця "Там же...", з яких вийшло, що концерт Березовського "Господь воцарися" і його екзаменаційне завдання переховувалися дотепер в Парижі. Тимчасом загаданий концерт з'явився друком ще 1903-го року, знову ж іспитовий антифон зберігся не в Парижі, а там, де М. Березовський відбував свій іспит, тобто в Больонії.

Інше і куди складніше питання зв'язане із скрипковою сонатою М. Березовського. А. Полехін написав про неї, що цей твір до 1981 р. був "не відомий і ніким не загадуваний". Це твердження не вірне, воно не згоджується з фактами. Для вияснення цього питання приходиться розказати цілу історію даної знахідки від самого початку.

Підписаний під цими рядками здавна почав був збирати матеріали й дані, що відносилися до життя і творчості Максима Березовського. На початку 1970-их років прийшла можливість взятися за цю справу і за її дослідження інтенсивніше. Тоді я звернувся листовно до цілого ряду архівів і бібліотек, у яких могли зберігатися пошукувані матеріали. Відповіді і готовість співпраці були незвичайно прихильні. Цією дорогою я й одержав з Больонії копію екзаменаційного завдання композитора з 1771-го року.

З Парижа з музичного відділу Національної Бібліотеки прийшло повідомлення, що у них зберігається скрипкова соната М. Березовського, але — на жаль — не комплектна: є партія фортепіану, чи пак чембalo, зате скрипкової партії немає. Одержані копію, я ствердив, що вона таки комплектна, тільки що записана у вигляді генерал-баса. Цей спосіб нотного письма вживаний у 17 і 18 стор. подавав точно скрипкову партію, зате в партії чембalo нотував тільки сам бас (звідси назва — генерал-бас), при чому виконавець повинен був на цій основі виповнити акорди правої руки. Сама ж соната М. Березовського була важливою знахідкою, бо вона від-

кривала нову, досі цілковито незнану ділянку творчості нашого композитора.

Моя праця "Максим Березовський — життя і творчість" вийшла друком 1974 р. в Джерсі Сіті. В ній окремий розділ присвячений сонаті для скрипки і чембalo. Там подані аналіза й характеристика твору, як теж пояснення відносно його нотного запису. На книжку з'явилися в пресі численні рецензії. Іх вмістили: "Нові Дні" (вересень 1975), "Свобода", "Сучасність", "Новий Шлях" (Торонто), "Українське Слово" (Париж). Навіть "Новое Русское Слово" (Нью-Йорк, 2 жовтня 1977) відгукнулося великою і прихильною рецензією. Знаючи з досвіду, що в Радянському Союзі доволі пильно слідкують за еміграційною пресою, можемо висловити впевнення, що поява згаданої праці не залишилася там таємницею. Зрештою еміграційні видання таки проходять зализну заслону, про що свідчить хоч би факт, що книжка Антона Рудницького "Українська музика" (Мюнхен, 1963) удостоїлася в радянській музикознавчій літературі цілого ряду відзивів. Правда, ці відзиви були гостро критичні, та це вже інше питання.

Є, отже, всі підстави для здогаду, що присвячена М. Березовському монографія попала в руки бодай декого з-поміж радянських музикознавців. Те, що вони мусять на деякі речі замикати очі і промовчувати їх, не є наслідком їхнього незнання. Це наслідок, чи пак прояв обов'язкової в Радянському Союзі негативної настанови до праць і видань здійснених на еміграції (за винятком тих, які вирішено критикувати й засуджувати). Що ця постava кидає некорисне світло на тамошню науку і публістику та приносить їм шкоду, цього — як видно — керівні кола справами культури Рад. Союзу ще досі не усвідомили.

У всякому разі писання А. Полехіна про те, що твір М. Березовського, про який тут мова, був до 1981 року "не відомий і ніким не згадуваний" явно розходитьться з правдою.

Незалежно від цих перипетій соната для скрипки і чембalo М. Березовського збудила в музичних колах України велике зацікавлення. Композитор Михайло Степаненко провів про неї довшу розмову з кореспонденткою газети "Культура і життя" (30 липня 1981). Обширна стаття з'явилається в журналі "Музика" (ч. 2, 1982). Після двосторічної мовчанки соната почала нове життя: її стали виконувати. Згадаємо, що на американському терені середню частину сонати виконував 1976 р. у програмі своїх виступів скрипаль Адріан Бріттан. У травні 1981 р. виконали її в цілому київські музики О. Панов та М. Степаненко. В грудні того ж року прозвучала вона під час музикознавчої конференції в Москві.

І врешті ще одна важлива подія в історії згаданої сонати: 1983-го року вона з'явилається друком у видавництві "Музична Україна" в Києві. Видання зразково зредагував і стилево оформив М. Степаненко. Перш усього він розшифрував і виповнив ту частину партії чембalo, що її досі брали. Він теж написав передмову, в якій зібрали важливіші коментарі до музичного тексту. Перед-

мова і коментарі надруковані — крім української — мовами російською, англійською, французькою, німецькою та італійською. Це збільшує вартість видання і можливості його поширення.

Василь ВИТВИЦЬКИЙ

ТВІР ПРО ОБОРОНУ ВІДНЯ, КОЗАКІВ І. Ю. КУЛЬЧИЦЬКОГО

(Б. Ямінський. Віденський Козаки і Кульчицький)

Уже давненько преса приносila вістки про те, що у Відні друкують цікаву книжку про відомий історичний бій під Віденем, де важливу роль зіграли наші козацькі частини і героїчний вчинок колишнього козака Юрія Кульчицького, що мав на той час каварню у Відні.

Та ось ця давноочікувана книжка журналіста й активного діяча української громади у Відні Бориса Ямінського про ту незабутню подію, вже в книгарнях. Це видання, що має 238 сторінок, приемно взяти в руки. Видане воно з нагоди 300-ліття того важливого для цілої Європи бою. Воно цікаве не тільки формою, а й змістом. Автор, присвятивши його свої дружині Лесі, зібрав багатий матеріал про той страшний бій, про його учасників, політичні обставини та ситуацію в самому Відні.

Ця публікація альбомного формату з твердою обкладинкою, з чудовою кольоровою сорочкою проекту мистця Ергарда Штайнгагена, на крейдяному папері, з багатьма історичними портретами, світлинами видатних полководців, що брали там участь, постатями козаків та самого Кульчицького, описом боїв, спогадами Кульчицького тощо.

Мабуть, не варто переказувати змісту всієї книжки, цікавий читач сам прочитає й довідається про всі ті події. Подаємо лише перелік матеріалів, що окремими розділами розкривають головні аспекти подій, а найбільше про участь козацького війська та героїчний подвиг Юрія Кульчицького що через турецьку облогу, що оточила кільцем Віденський захопивши вже й передмістя, проніс важливий лист до тих військових частин, що надійшли боронити Віденський чекали вирішальні бої.

Отже після шістьох привітань з нагоди цієї історичної публікації, серед яких є привіт і від прем'єра Австрії д-ра Рудольфа Кіршлера, ідуть розділи: Українці в Австрії, Українське козацтво, Австрія і Віденський 1683 р. Роля польського короля Яна III-го Собеського, Вербування і участь козаків, Вирішальна битва 12-го вересня 1683 р., Після визволення Відні, Козаки в центрі інтересів європейських держав, Українець Юрій Франц Кульчицький та багато додатків, світлин, пам'ятників, портретів тощо.

Загалом цей привабливий твір виглядає як подарункове видання. Певно, що кожна культурна людина поцікавиться придбати його для себе, щоб глибше познайомитися з тією важливою і для нас історичною подією.

Дм. ЧУБ

75-ЛІТТЯ АНДРІЯ КАЧОРА

В грудні минулого року сповнилося 75 років життя видатному теоретику і організаторові української кооперації, активному громадському діячеві і давньому співробітнику "Нових днів" інж. Андрієві Качору.

Андрій Качор народився 13 грудня 1908 р. в Борщовичах, Львівського повіту, в Західній Україні. У рідному селі закінчив 7-класову школу, відтак працював у Львові, а вечорами і неділями ячився. Закінчив трирічну промислову школу, опісля записався до Учительської Семінарії Рідної Школи, де в 1930 склав іспит зрілості. Екстерном склав іспит зрілості в реальній гімназії і закінчив Курс Абітурієнтів Рідної Школи у Львові. Від 1928 року почав працювати в редакції тижневика "Неділя", дописував до часописів "Діло", "Наш Прарор", "Новий Час", а пізніше до Господарсько-Кооперативного "Часопису" і інших.

Свою кооперативну працю розпочав у 1928 році в низових кооперативах, а відтак відбув довшу практику в центральних кооп. установах ("Дністер", "Народна Торговля", "Центросоюз", "Центробанк"). Закінчив її у "Маслосоюзі", де почав постійну працю в організаційному відділі (1934-1939). У рр. 1940-41 працював у Союзі Українських Кооператив у Криниці (Лемківщина), а в рр. 1941-1944 у Ревізійному Союзі Українських Кооператив у Львові як керманич Молочарського відділу на Krakівську Область.

У Німеччині продовжував свої студії (які започаткував у 1933 році заочно в УТГІ) в Українській Економічній Високій Школі в Мюнхені де 1947 р. одержав ступінь дипломованого економіста, а в 1948 році захистив окрему дипломну працю і одержав ступінь дипломованого інженера-економіста. Інж. Андрій Качор був співініціатором Першого кооперативного з'їзду в Німеччині, а також Об'єднання Українських Кооператорів у Мюнхені. Він і редактор "Господарсько-Кооперативного Життя", журналу, що виходив в рр. 1947-1948 у Мюнхені.

Від 1950 р. А. К. в Канаді, де зразу включився в кооп. працю, спершу як секретар, а відтак як голова "Кооперативної Громади" у Вінніпегу, організатор кооп. "Зоря", а від 1952 року незмінний управлятель Кредитової Кооперативи Північного Вінніпегу. Співворець і організатор Української Кооперативної Ради Канади, організатор першої Кооперативної комісії при Секретаріяті СКВУ і перший її голова та ініціатор перемініції Комісії на Українську Світову Кооперативну Раду, в якій він постійний заступник голови.

Андрій Качор був також довгі роки в Екзекутиві або Президії КУК, УВАН, співініціатор і перший скарбник Народної Фундації ім. Т. Шевченка, активний у Пласті та в ін. організаціях.

Він автор багатьох праць і статей про кооперацію в різних українських журналах і часопи-

Інж. Андрій Качор за роботою

сах. Окремо друком вийшли його дипломна праця "Українська молочарська кооперація в Західній Україні", монографії про Юліана Павликівського, Остапа Луцького, Дениса Коренця, Ольгу Бачинську, М. І. Туган-Барановського, Бориса Мартоса і Євгена Храпливого, "Роля Просвіти в економічному розвитку Західної України", "Кредитова кооперація та її завдання в Канаді", "Хроніка Кредитової Кооперативи Північного Вінніпегу", "20-річчя Кооперативної Громади у Вінніпегу", "Мужі ідеї і праці" (велика монографія про інж. А. Палія і А. Мудрика, творців славного "Маслосоюзу"), "Головна мета української кооперації у вільному світі". "Морально-етичні основи кооперативної праці", "Ідейні основи української кооперації в діяспорі", "Господарство України в системі ССРР" та інші праці.

Щиро вітаємо шановного інж. Андрія Качора з його ювілеєм і бажаємо йому доброго здоров'я та дальших успіхів у його улюблений важливій праці.

Марія ЛІСНИЦЬКА

"ЧУДО ПРАВЕДНОЇ ДУШІ"...

З приводу видання нового роману Юрія Косача

З немалим здивуванням я, як теж і чимало читачів "Нових днів", прочитала у жовтневому випуску журналу повідомлення про те, що видавництво М. Коця в Нью-Йорку видало новий роман Юрія Косача "Сузір'я Лебедя". Видавець повідомляє, що той твір "появляється після 30-річної перерви і знаменує новий етап у творчості цього українського письменника на чужині" та що в-во підготовляє до друку дальші, ще не опубліковані твори Косача. Причина здивування в тому, що ще 1958 р. Косач подав у ньюйоркській "прогресивній" газеті "Громадський голос" заяву, що він "вважає себе непричесним до літературного процесу еміграції" (див. згадку про це в статті Б. Кравцева "Українська література по той і

по цей бік залізної завіси" в II т. Зібраних творів Б. Кравцева, Нью-Йорк 1980, ст. 399).

Хто стежить за українським культурним життям на еміграції, знає, що Косач після банкрутства "Громадського голосу" перейшов на редактора вже явно комуністичних "Українських вістей", завданням яких було поборювати нову українську еміграцію й обороняти комунізуючі недобитки серед еміграції старої. Коли й ця газета з браку читачів задерла ноги, Косач почав їздити в радянську Україну, де його вітали як родича славної Лесі Українки. На відкритті пам'ятника Лесі Українки в Києві 3 вересня 1973 р. Косач виступив як представник "прогресивних українців закордоном", самозванчо вітаючи зібрані від "робітників Детройта й Чікаго, Мічигана і Нью-Джерсі, від шахтарів Пенсильванії і лісорубів Венесуелі, чабанів Бразилії та Аргентини".... Він заявив, що "на батьківщині поетеси здійснилося те, чого так прагнула Леся" (тобто, Леся Українка прагнула, щоб чільні українські поети, послідовники її ідей, каралися по мордовських і сибірських концлагерях?). Далі Косач дякував за всі отримані Україною ласки "генеральному секретарю Центрального комітету партії Радянського Союзу Леоніду Іллічу Брежнєву, візит якого в Києві відкрив нову еру в історії народів нашої плянети" (див. видання "Ні, я жива, я буду вічно жити", фотонарис з нагоди відкриття пам'ятника Лесі Українці в Києві, в-во "Мистецтво", Київ 1973, ст. 29-30, з портретом дури світа перед мікрофоном, як той верзе вищено-ведені слова).

В той час Косач уже був співробітником МВДівських "Вістей з України" і їх англійського додатку "News from Ukraine", постачаючи обом редакціям матеріали для паплюження українців у вільному світі. Тут стиль Косача заблизнув повному, і ці його статті слушно відзначив Д. Павличко з нагоди "ювілею" 70-річчя Косача в англомовному виданні "Вістей з України":

"Соціальний і політичний напрям Косачевої поезії гостро відмічає його ненависть до фашизму і українського націоналізму, як одної з фашистських ідеологій. Косачеві публіцистичні і критичні статті ще більше насычені тим шляхетним почуттям. Вони є, і залишаються назавжди, важливим документом, який нещадно викриває підлість, інтелектуальну вбогість і розклад провідників українського націоналістичного руху". (Стаття Д. Павличка "Чудо праведної душі", News from Ukraine, ч. 50, 1979, ст. 4).

Що ж це сталося, що Косач нежданно запрагнув стати в ряди ганьбленої ним еміграційної літератури? Тут і виринає питання: а що це сталося, що Косачеві не зважаючи на всі його заслуги й упідлення, в Україні не видали ні одного його твору? Чи там випадково не додумалися, що писання Косача про еміграцію — це така сама фантазія, як вибір його делегатом від венесуельських дроворубів і бразилійських пастухів? Ми цього не знаємо, але напевне було б далеко цікавішим, коли б видавець роману замість скарг на те, що "на поселеннях не створено творчої атмосфери для письменників", написав був з яких це причин Косач запрагнув вернутися до еміграції-

ної літератури. І чому йому не створили тієї творчої атмосфери в Києві, змушуючи його на ста рість вертатися на чужину та ще й попивати воду з криниці, яку він ввесь час запльовував?

Дія роману "Сузір'я Лебедя" відбувається на передодні I світової війни, на Волині. Написаний солодкавим, імпресіоністично-карамельним стилем, що часто викликає позіх, роман має всі риси не дуже дбайливої перерібки з іншої, певно призначеної для радянської цензури редакції. Ідеологія постатей неокреслена, затушкована, а декуди автор не доглянув і залишив одному з героїв роману твердити, що найбільшим лихом України є її провідна інтелігентська верства, родова і духовна, яку треба нещадно знищити. Ту верству має заступити кляса чабанів (? — в оригіналі мусіло бути хіба "пролетарів"), які нібито збудують нову Україну. Автор вдає ніби він не знає, що тих чабанів комунізм або виморив голодом, або вони тепер працюють за півдурно на колгоспних плянтаціях північного колонізатора. Головний Косачів герой, революціонер Тріядо, що був хіба комуністом, вийшов якимсь революціонером-анахоретом, який не знати проти чого бореться, в кожному разі покливає собі з українців-інтелігентів. Проте Косач, що сам походить з родини волинських землевласників, не міг вилізти з власної шкіри і дав у своєму романі теж сторінки написані з симпатією для їх представників, що й насторожило радянських цензорів.

Звичайно, в умовах американської демократії вільно кожному писати і друкувати все, що хтось бажає, на 15 років концентраків за це тут не саджають. Ale й обов'язком критики є стежити, щоб усякі політичні дурисвіти не ловили наївних на свою вудку. Косач був колись видатним письменником, але розміняв свій талант на типову для радянської літератури хамуватого стилю публіцистику й графоманію. Коли б час до часу не було про нього згадки в "Лисі Микіті", то мабуть мало хто й знав би про нього. Тому мало ймовірно, щоб "новий" його роман поправив його підмочену до самого dna репутацію колаборанта емедівської преси.

АВТОРСЬКИЙ ВЕЧІР МАРТИ ТАРНАВСЬКОЇ

Проф. д-р Л. Рудницький, керівник курсу "Українська література в екзилі" (філія УКУ, Філадельфія), відкриваючи 25 жовтня 1983 р. вечір поетки Марти Тарнавської, у вступному слові подав опінії деяких літературознавців про авторку та схарактеризував її дві книжки поезій: "Хвалю ілюзію" (1972) і "Землетрус" (1981). В її творах пробивається дух часу, формальна стриманість, серйозна вдумливість, це синтеза літературних традицій і інновацій. Її "Американський триптих" варт перекласти на англійську мову. В модерній формі описує враження з подорожі по Україні. У книжці "Землетрус" вона подала переклади творів 10 чужоземних поеток: А. Ахматової, Е. Дікінсон, Н. Закс, К. Ілла-

ковічувної, Е. Ляскер-Шюлер, М. Мур, М. Павліковської-Ясножевської, С. Плат, А. Рич, М. Цвєтавої.

М. Тарнавська прочитала деякі свої поезії: "Слово про полк ілюзій", "Зальцбург", "Вічно жіноче", поеми про подорож по Україні (Київ, Полтава, Львів, Крим) і ін.

Після того розвинувся цікавий діялог між проф. Л. Рудницьким і авторкою. Він поставив їй низку питань про генезу її літературі її творчості. З її відповідей присутні довідалися, що вона, з дому Сеньківська, почала писати віршики на родинні святкуваннях же в 10-му році життя, друкувалася в 16 років. Тому що її батьки працювали на польських землях, вона перебувала у свого дядька, поета Лева Яцкевича, що помагав у її поетичному зростанні. На 15-му році життя пізнала Остапа Тарнавського, що мав великий вплив на її творчість своєю вимогливістю. Її улюблені поети: Антонич, Клен, Гординський, Осьмачка, Рільке. Поетична творчість — це катарзис", "очищення", що помогало найти душевну рівновагу, створювало емоційні пережиття. Свої вірші вона "вирощувала в голові", під час проходів, часто переробляла їх, зміняла. Писала короткі оповідання й англійською мовою, перекладала свої вірші на англійську мову, однаке трудно бути двомовною письменницею. Поетам потрібно багато самотності, тому не можуть брати участі у громадському житті. Зрештою друкування своїх творів у пресі — це теж громадська праця. Як Винниченко став політиком, то перестав бути письменником. До душі авторки промовляють: Ліна Костенко, її ровесниця, Святослав Гординський, Б. Нижанківський, з чужих поетів Рільке — поет для всіх часів і мов. — Біля 50 присутніх розкупили її книжки і ще довго гуторили при каві.

І. Д.

ЗНОВУ ЗААРЕШТУВАЛИ ВАЛЕРІЯ МАРЧЕНКА

Як стало відомо, в Києві в другій половині жовтня знову заарештовано українського журналіста і перекладача Валерія Марченка.

Хоча серед вилученого під час обшуку не було нічого такого, що можна було б кваліфікувати як вияв антирадянської діяльності, проте припускаємо, що В. Марченка звинувачують за ст. 62 ч. 2 КК УРСР, яка передбачає 15-річне покарання для політ'язнів-рецидивістів. Виходячи з практики каральної системи, що стає традиційною на Україні останнім часом, як правило, політ'язнів, що відбули або закінчували певні терміни ув'язнення, судять повторно, часто навіть без приводу, на максимальний термін за цією статтею, якщо вони не змінили своїх поглядів і переконань. Приклади останніх років: Іван Сокульський, Григорій Приходько, Василь Стус, Василь Овсієнко, Віталій Калинichenko, Михайло Горинь, Зорян Попадюк і інші.

Валерій Веніамінович Марченко (нар. 16. IX. 1947 р. в Києві) — колишній літпрацівник газети "Літературна Україна" — в червні 1973 року був за-

арештований за звинуваченням в українському й ...азербайджанському націоналізмах і згодом засуджений за ст. 62 ч. I КК УРСР до 6 років таборів суворого режиму та 2 років заслання.

Дуже серйозно хворий на ниркові недуги, в тяжких умовах концтабору і заслання, Валерій Марченко не тільки не втрачав природного гумору та сптимізму, а й лишився постійно уважним товарищем, ніжним сином, добрим онуком. Прикладом може бути зворушливе поздоровлення яке він надіслав з Уралу своїй матері до її 50-річчя:

"Дорога Мамо!

У тому, що я приношу Тобі стільки горя, — все ж таки наша спільна провина. Адже коли б я в дитинстві не слухав книжок, які Ти мені читала після дитячого садка, або не вчився добре, щоб бути розумнішим (як Ти від мене завжди вимагала), коли б я здумав красти, зазіхати на чуже, або дбав тільки про себе, забувши про все і про всіх, тоді Ти могла б сказати, що все те, що Ти вкладала в дитину, не прищепилося. Але сталося так, як Ти хотіла, і не варто нарікати, що все оцінили в такий абсурдний спосіб, протилежний до єдиного можливого. Я хочу побажати Тобі, моя рідна, непохитності в Твоїх учительських принципах.

Я щиро вдячний Тобі за все, і бажаю Тобі в день 50-річчя все такого ж нездоланого щастя та витривалості (останнє задля мене). Цілую. Твій син. 7 лютого 1979. Урал."

А який вимогливо-люблячий виявляється він у листі до діда, відомого українського історика Михайла Марченка, в зверненні до митрополита Філарета на захист Миколи Горбала, та в інших документах, відомих із самвидаву!..

Ми переконані, що єдиним непрощеним гріхом В. Марченка для імперської радянської влади і є ця його постійна любов до Добра, до рідної землі. Навіть позбавлений елементарних можливостей для творчого збагачення своєї культури, він завжди лишався небезпечним для русифікаторської влади через стійкий патріотизм, через гостре відчуття кривди для людини і для народу.

Закордонне Представництво Української Гельсінської групи звертається до всіх правозахисних і професійних організацій (передусім, до літераторів і журналістів), до всіх людей доброї волі із закликом зупинити каральну сокиру, занесену над Валерієм Марченком.

ЄВРЕЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ

17-20 жовтня м. р. в МекМастерському університеті в Гамільтоні, Канада, відбулася конференція, присвячена єврейсько-українським взаєминам від найдавніших часів і досьогодні. На відміну від попередніх конференцій (на теми "Польща і Україна" та "Українсько-російські взаємини") цю конференцію піготувано чомусь радше "тихо".

Представника від редакції "Нових днів" на цю конференцію не запрошено, тому про її рівень і зміст нічого не пишемо.

У СПРАВІ РІЧНИЦЬ І ЮВІЛЕЇВ

З кожним роком українська закордонна преса присвячує більше уваги й місця річницям різних історичних подій та ювілеям організацій і видатніших постатей нашої історії, науки, літератури й культури взагалі. Цей "ухил" виразно помічається і в "Нових днях". У зв'язку з цим один рецензент навіть назвав "Нові дні" під моєю редакцією "старими днями", натомість деякі читачі і співробітники запитують, чому журнал не відзначив такої то річниці чи такого то або іншого діяча, часто вбачаючи в цьому тенденційність чи однобічність редакції.

Щоб не ширились непорозуміння, хочу пригадати читачам і співробітникам факт, що в підборі ювілейних матеріалів "Нові дні" не керуються партійними симпатіями, а лише намагаються триматись лінії покійного ред. П. К. Волиняка, який часто писав, що коли в нього немає доброї статті про якусь річницю чи ювілей, то він про них радше не згадуватиме нічого, а добру статтю він надрукує завжди, не дивлячись на те чи вона "ювілейна", чи ні.

І якщо в нас помічається однобічність, то вона хіба в тому, що ми скоріше надрукуюмо статтю про подію чи історичну постат, яку в нас замовчують чи незаслужено паплюжать, ніж про тих, кого безкритично звеличують кожного року майже всі наші газети. Проте, якщо ми друкуємо ювілейні статті, наприклад, про Винниченка, Грушевського чи Хвильового, то це зовсім не значить, що ми не надруковали б доброї статті про Донцова, Липинського чи Тараса Чупринку, якщо б нам такі статті надсилали.

На жаль, таких статей не лише нам не надсилають, і х і малоп ішуть. Ось у журналі "Сучасність" за липень-серпень 1983 року з'явилася прекрасна стаття Мирослава Прокопа "У сорокріччя III Надзвичайного Великого Збору ОУН", який (Збір) радикально змінив авторитарний устрій ОУН і вибрав голового проводу ОУН Романа Шухевича (Тараса Чупринку). Автор (сам активний учасник) чи не вперше поіменно називає 19 делегатів, подає загальну атмосферу й чимало живих деталів про цю важливу історичну подію. Я радо передруковував би його статтю в "Нових днях", але вона зайняла б майже всесь наш невеликий журнал, тож рекомендую всім прочитати її в "Сучасності". А все ж таки, треба сказати, що у цій довгій статті є багато прогалин і недоговорень, тому так тяжко писати чи розуміти нашу історію останніх десятиріч. У статті, наприклад, нічого не говориться про те, за яким ключем підбирались на Збір делегати, чому ще перед Збором Микола Лебедь зрезигнував з

посту виконуючого обов'язки провідника й чому не погодився стати членом новообраниого проводу, яку поставу зайняв III Надзвичайний Збір до заарештованих німцями членів проводу, а зокрема до Степана Бандери і т. д., і т. п. Якщо про ці важливі справи чогось мовчати сучасники і учасники, то хто й коли про них справедливо й правдиво напиші? Тож статтям, які належно заповнили б білі і чорні плями нашої історії, ми завжди знайдемо місце, навіть в неювілейний рік. Головне побажання до авторів: пам'ятайте, що наш журнал "худий" — пишіть коротко й доречно.

З ПРИВОДУ ПИСАНЬ С. ДЕМ'ЯНЕНКА ПРО УНІВЕРСІЯДУ

Як можна було очікувати, редакція отримала кілька усних "протестів" з приводу поміщення двох матеріалів Дем'яненка про Універсіаду 83 ("Н.Д.", жовтень, листопад м. р.) Мої побажання, щоб "протестанти" висловили свої жалі і застереження на письмі, залишились, на жаль, без наслідків. Единий лист на цю тему не надається до друку, бо образливий й автор не бажає його підписати повним прізвищем.

Всі висловлені застереження можна звести до трьох категорій:

1. Редакція не повинна друкувати нічого, що пише Сергій Дем'яненко, дарма, що він колишній сдумівець, учитель школи українознавства й один з небагатьох наших знавців спорту.

2. С. Дем'яненко заперечує точність наших газетних інформацій про національний склад спортивних груп з СРСР, стож тим самим "шкодить українським національним інтересам".

3. С. Дем'яненко несправедливо звинуватив про-цідників наших молодечих організацій у тому, що вони не мають часу для спорту, бо "переобтяженні творенням "великої політики" та підготовкою чергових забав".

Перший закид суперечить основній настанові демократичної преси. "Нові дні" завжди друкували і, вірію, друкуватимуть різних авторів, якщо їхні матеріали актуальні, цікаво написані, незадовігі й нікого безпідставно не оплюгають. У згаданих межах редакція друкуватиме не лише С. Дем'яненка чи будь-якого очівіцького достойника, але й "самого" Володимира Щербицького.

Щодо другого застереження, то відомо, що ми всіляко підтримуємо змагання спортивних та інших організацій за те, щоб спортивні команди з СРСР мали право виступати й змагатись у світі під своїми національними іменами. Невже російські шовіністи й червоні імперіялісти справді думають, що розвалиться їхній "могутній Союз рівноправних республік", якщо признають своїм "рівноправним союзникам" навіть таке самозрозуміле підставове правило? Якщо вони так думають, то це справді ганебно й незавидна роль їхнього "союзу". Ми знаємо, що при минулій їхній імперіальний практиці дуже тяжко вирізнати українців з безобличної маси "радянців" чи "советчиків". Тут замало покликатися на звучання прізвищ спортсменів, бо й най-

Шукаємо активних колпортерів у всіх більших містах, де живуть українці. Заповілених просимо звертатися на адресу "Нових днів".

дзвінкі "енки" часто виявляються єреями чи росіянами, а деякі "ови" — це свідомі українці з діда-прадіда. Зрештою й неукраїнці з походження можуть презентувати український спорт. Тож наші інформатори мусять бути точнішими й обережнішими, коли пишуть про українців у складі спортивних команд з СРСР. Бо не той, хто спростовує факти, а той, хто їх не знає чи легковажно фальшує, фактично шкодить українським інтересам.

Третій закид С. Дем'яненкові, на мою думку, слухний. Тут С. Д., як то кажуть, — "передав кут меду". Може більшість провідників наших молодіжних організацій справді не цікавляться спортом, але несправедливо звинувачувати їх у тому, що вони цікавляться лише "великою політикою" чи забавами. Доказів на їхні ширші культурні зацікавлення — сотні. Зрештою, спорт (зокрема в СРСР) — це і є "велика політика". Сподіваюсь, що це врахуватиме й С. Дем'яненко, коли писатиме на спортивні теми в будущині.

До речі, це не він, а наші складачі і коректори "вислали" Юрія Тамма з Києва до Еспанії, замість до його рідної Естонії. Також легендарного Сальникову переіменували на Сальонікова. Просимо читачів вибачити за ці помилки.

Мар'ян Дальний

**

Усім репрезентантам канадського й онтарійського урядів, організаціям, читачам, співробітникам і друзям, які привітали "Нові дні" та їх працівників з святами Різдва Христового й з Новим Роком, ви словлюємо нашу найцирішу подяку.

**

З технічних та інших причин, матеріали про IV Світовий Конгрес Вільних Українців почнемо друкувати щойно в наступному числі журналу.

НАУКА І ТЕХНІКА

Олена НЕСІНА

ПОДОРОЖІ В КОСМОС

За останні два роки дуже пожвавилися польоти американських космічних кораблів т. зв. Shuttle, тобто, спеціальних кораблів, місією яких є транспортування між Землею і штучними небесними тілами — сателітами, а також радянських космічних станцій "Салют".

Ці польоти характерні тим, що все сильнішає змагання між Америкою і Радянським Союзом, яке має воєнний відтінок, хоч подорожі не втратили і наукового значення. Вони також характерні помітним збільшенням числа осіб в космосі в один і той же час: два американські астронавти на кораблі Колумбія та чотири радянські і один радянський гість — француз на Салюті 7. Жінки

також стали приймати активну участь у цих подорожах. У серпні 1982 р. Світлана Савіцька провела тиждень в космосі, перша жінка після Валентини Терешкової, яка була в космосі в 1963 р. В червні 1983 р. на космічному кораблі, Челленджері кілька днів була в космосі американка Селлі Райд.

Перший американський політ в березні 1982 р. мав багато клопотів. На Shuttle зіпсувались телевізійні і радіо системи. Астронавти захворіли космічною хворобою і не мали досить потрібного сну. Вітри, дощі і густі хмари примусили їх залишитися на один день довше в космосі ніж плянувалося. Однаке ця затримка була для них корисною. Відбувся вибух на Сонці в останній день їхнього польоту і вони змогли його зарекордувати і зміряти. Крім того, фотографічна камера зняла дивне сяйво навколо поверхні космічного корабля.

Наступна подорож відбулася в червні 1982 р. Ця подорож подала надії, що космос, можливо, дасть деякі нові комерційні вигоди. Один з експериментів перевірив методу для очищення складних хемічних речовин у виготовленні фармацевтичних препаратів. Техніка ця була зв'язана з відділенням різних протеїнів при допомозі електромагнітного поля в зеро-гравітаційному полі орбітового польоту. Цей процес був в 500 разів ефективнішим в космосі ніж на Землі. Відбулися також і інші експериментальні виміри в зеро гравітаційному полі.

В листопаді 1982 р. космічна місія помістила в орбіту сателіт на замовлення і дісталася за це нагороду від клієнта. Однаке в цьому польоті трапилася неприємність. Коли астронавтам прийшов час вийти з корабля в простір, вони дівідалися, що два комбінезони зроблені для космосу були з дефектами. Довелося відмінити "космічну прогулянку".

В той час як цей американський Shuttle оперував у космосі, два радянські космонавти також були на своєму Салюті на якому вони провели 186 днів і побили світовий рекорд часу перебування в космосі.

У вересні 1982 р. Європейська Космічна Агенція запустила в космос п'яту ракету з Французької Гвінеї. Ця ракета мусіла була ввести в орбіту два сателіти, але один з її важливих механізмів зіпсувався і вона впала в океан. Це була друга така невдача.

З наукової точки зору найбільші досягнення в 1982 р. були зроблені двома радянськими космічними кораблями, *Венера 13* і *Венера 14*, які приземлилися на Венері в березні. Ці дві любораторії прислали на Землю кольорові фотографії плянети, а також хемічну аналізу її ґрунту. Знімки Венери показали, що небо Венери оранжового кольору, а ґрунт хемічно подібний до ґрунту Землі. Крім того камери зареєстрували базальтові скелі, тип яких на Землі зв'язаний з недавніми вулканічними активностями. Отже Венера, може, ще має активні вулкани.

Нарешті 18 червня 1983 р. американський Челленджер, ввійшов в орбіту з найбільшим числом людей: чотири чоловіки і одна жінка, Селлі Райд, перша американка в космосі, фізик, віком 32 ро-

ки. Завдячуючи доктору Селлі Райд ця подорож мала сенсаційний відтінок. Мало хто цікавився науковою місією цієї лябораторії, вся увага була зконцентрована на молодій космонавтці. Перед відльотом NASA була завалена замовленнями на фотографії космонавтки з багатьох країн світу, продюсери пропонували великі гроші, щоб зробити з нею кінофільм, у Вірджінії з'явились співаки і композитори, які писали і співали про неї пісні, а в Вашингтоні в її честь у день відльоту організували спеціальні танці. Саму пані Райд за-сипали листами, а після повернення на Землю за-сипали проханнями про те, щоб вона дозволила інтер'ю. Запрошені читати лекції вона дісталася набагато більше ніж її колеги астронавти. "Селлі Райд, Селлі Райд, Селлі Райд" чути було з усіх кінців світу. Дев'ять годин після того як Челенджер увійшов в орбіту вчена-космонавтка взялася за перше своє важливе доручення. Разом з іншими космонавтами вона мусіла була запустити з платформи два комунікаційні сателіти. Перший сателіт, коли вже був поза космічним кораблем, запалив свою власну ракету, яка ввела його в орбіту 22,300 миль над Екватором. На другий день вони запустили другий сателіт. За це NASA дістала 22 мільйони доларів. Цілий тиждень Райд і Фабіян займалися науковими експериментами, якими перевіряли в зеро гравітаційному полі ефективність різних індустріальних процесів, таких як вирощування кристалів, продукування сплавів, фармацевтичних препаратів тощо. Вони також експериментували з різними хемічними реакціями та поведінкою живих організмів. Найсерйозніше завдання цієї місії було запустити і повернути назад західньонімецьку лябораторію, яка мала телевізійну камеру і ще кілька інших наукових приладів. Запустив цей сателіт космонавт Фабіян в такий спосіб: він скочив і підняв у простір сателіт механічною рукою. Після того як рука випустила сателіт, космічний корабель відштовхнув себе приблизно на 1000 футів від сателіта, а телевізійна камера сателіта зняла і передала на Землю знимок корабля в орбіті. Пізніше Челенджер наблизився знову до лябораторії-сателіта і після дев'яти з половиною годин практики, Селлі Райд скочила механічною рукою сателіт і поставила його на місце.

Після цієї сенсаційної подорожі в космос, був ще один Shuttle запущений в орбіту, а два дні перед червневим польотом Європейська Космічна Агенція запустила в орбіту свої два комерційні сателіти. Цей американський космічний корабель, що літає зараз, тобто на початку грудня має тільки науково-дослідчу місію.

Shuttle є набагато складнішою системою ніж Скайлеб (Небесна Лябораторія). В ньому комп'ютери роблять майже все. Та й завдання їхні цілком інші. Скайлеб має дослідницькі цілі, тобто, збирати нукові дані. Метою ж Shuttle розвинуті форми транспорту, який уможливить перевезку людей і приладів в орбіту. Shuttle може бути вживаний для воєнних цілей. До цього часу американський уряд вживав ракети для запуску сателітів, які збирають відомості воєнного значення, а в майбутньому будуть вживати Shuttle замість ракет.

Цікавий восьмирічний проект подала Федеральна Космічна Агенція (NASA). Це побудова космічної станції, яка уявляла б собою циліндричну структуру в якій би жили вісім астронавтів у космосі. Астронавти мали б бути науковцями інженерами і іншими фахівцями, які переводили б наукові студії і астрономічні обсервації, а також стежили б за складними індустріальними процесами і сателітами. Однаке, Національна Академія Наук вважає, що таку станцію будувати немає потреби, роботи на космічних кораблях це зроблять самі. Крім того така станція коштувала б великі гроші. Можливо, таку станцію будувати будуть, але вона буде частиною програми наукових дослідів, поступу в індустрії і медицини.

Майбутнє покаже. Сьогодні можна тільки зауважити надзвичайну активність польотів у космос.

СПОРТ І МИСТЕЦТВО

С. ДЕМ'ЯНЕНКО

КУЛЬТУРНІ ПРОГРАМИ ОЛІМПІЯД

Немов би ще зовсім недавно ми вслухалися у слова пісні Олександри Пахмутової "На трибунах уже стає тихше", а скоро знову залунають сурми, сповіщаючи світ про прихід першого року 23-ої олімпіади й скликаючи атлетів нашої планети на олімпійські ігри.

Все частіше засоби інформації сповіщають про олімпійські приготовання та про олімпійські надії своїх країн Волт Дісні Продакшен наполегливо готові спортивно-художню програму відкриття і закриття літньої олімпіади. Природа порадувала столицю білої олімпіади, вкривши Сараєво та його мальовничі околиці свіжою, пухнастою ковдрою; забринілі перші акорди культурної програми, а на вулицях з'явилися закордонні атлети та гості.

У цьому передолімпійському нарисі хочу говорити про надзвичайно важливий і маловідомий на цьому континенті аспект олімпіяд, а саме — культурні програми.

Барон П'єр де Кубертен — основоположник та організатор сучасного олімпійського руху — вважав, що олімпійські ігри мають служити зближенню та взаємопізнанню народів при допомозі науки, мистецтва і спорту. Він часто казав, що спорт і мистецтво неподільні.

Традиції єдинання спорту та мистецтва сягають у сиву давнину. Ще в древній Греції олімпійські ігри являли собою свята атлетів і муз. На цих іграх виступали поети, вчені, філософи, оратори виголошували промови. В мистецьких фестивалях олімпійських ігор брали участь Лукіян, Пітагор, Сократ, Геродот, Демостен...

П'єр де Кубертен все своє життя виступав проти спроб деяких осіб звузити олімпійські ігри до якогось виключно спортивного надтурніру й у великій мірі завдяки його зусиллям тепер не мож-

на уявити олімпіяд без широкої культурної програми.

Розвиток культурних програм можна поділити на три періоди. У 1906 році за ініціативою П'єра Кубертина було прийняте рішення про організацію на олімпійських іграх конкурсів мистецтв, з метою встановлення тісних зв'язків між спортом та мистецтвом, як це було за античних часів. На цих конкурсах, митців, так само як атлетів, нагороджували медалями. Митці змагалися у галузях архітектури, музики, живопису, літератури та скульптури. Перший конкурс мистецтва відбувся на іграх п'ятої олімпіади в Стокгольмі в 1912 році. Цікаво, що золоту медаль з поезії жюрі присудило П'єру ді Кубертенові за твір "Ода спорту", яку він подав на конкурс під підвійними псевдонімами Ж. Хорода і М. Е. Ембаха. Останній конкурс мистецтв відбувся в 1948 році на лондонській олімпіаді.

В 1954 році на сесії М.О.К. було вирішено замінити конкурси мистецтв виставками. Ця нова програма представляла також усі види мистецтва, але не мала конкурсного характеру.. Крім того ці виставки красних мистецтв супроводжувались балетними, оперними, драматичними і симфонічними концертами тощо.

Нарешті в 1968 році культурна програма прийняла сучасні форми. Метою культурної програми стало ознайомлення спортсменів, туристів і гостей олімпійських ігор з культурним життям країни де відбуваються ігри та з цінностями світової культури, що знаходяться в даній країні.

Культурні програми олімпіяд у теперішній формі набрали грандіозних маштабів, тривають по кілька місяців і пропонують гостям та атлетам спеціальні виставки в музеях, сотні театральних вистав, а кількість концертів, у яких беруть участь найкращі мистецькі колективи країни-господаря (а до 1976 року і митці інших країн), інколи сягає двотисячної відмітки.

Перша олімпійська культурна програма відбулась у Мехіко і тривала 12 місяців. Фестиваль пройшов з великим успіхом. Мексиканці показали багатство свого національного мистецтва і першокласні мистецькі колективи інших країн.

Наступна культурна програма пов'язана з мюнхенською олімпіадою, тривала 10 місяців і теж була на дуже високому художньому рівні. Але німці перенасили фестиваль інтернаціональним змістом, стягнувши з цією метою найкращі мистецькі колективи Європи, а то й з інших континентів. Як результат, німецька національна культура не виступила з належною рельєфністю у цій програмі, що спричинило негативну реакцію світової громадськості. Багато гостей нарікало, що вони, приїхавши до Мюнхена, хотіли б пізнати різні аспекти культурного життя Німеччини, а замість національного мистецтва організатори програми запропонували ім виступи митців інших країн.

Після цього М.О.К. в Олімпійській хартії визначив, що культурна програма олімпіяд мусить мати національний характер, бо найбільшу цікавість серед спортсменів і гостей викликають специфічні риси культури країни-організатора".

Організатори останньої олімпіади врахували

це завагу М. О. К. і запропонували гостям багатонаціональну культурну програму СРСР, яка тривала 18 місяців.

Крім культурної програми, що відбувається поза стадіонами і спортивними спорудами олімпіяди, велике значення має спортивно-художня програма церемоніалів відкриття і закриття олімпійських ігор, які відбуваються на головному стадіоні олімпійської столиці. Ці події становлять величезний виклик для режисера-постановника її успіху в великій мірі залежить успіх олімпійських ігор. Узяти кільканадцять тисячний національний талант і створити з ними високохудожній спектакль, який зміг би дати глядачам естетичну насолоду та збудити в них глибокі емоції, потрібне не лише великих організаційних здібностей, але також небуденнего таланту.

Колись у древній Греції найкращого з найкращих учасників олімпійських ігор увінчували оливковим вінком і його іменем називали ігри. Цей звичай зберігся неофіційно до наших днів. Наприклад, мельборнські ігри називають "Ігри Володимира Куца", мюнхенські назвали іменами Ольги Корбут і Марка Шпіца, монреальські — іменами Наді Команечі і Альберта Хуанторена. Усе це герой спорту. На відміну від своїх попередниць, ігри ХХII-ої олімпіади слід було б назвати "Ігри Йосипа Туманова й Олександри Пахмутової". Ці двоє митців спромоглись постати обидва церемоніали ігор на небувалому перед тим мистецькому рівні.

На останні ігри мені довелось їхати разом з американськими олімпійцями і членами Н. О. К. Сполучених Штатів, між якими був також управлятель одного з каліфорнійських дистриктів. Чекаючи посадки на літаки, чи висячи над Атлантиком ми провели чимало часу в дружній розмові. По дорозі назад ми ділились враженнями з щойно відбутих олімпійських ігор. Я запитав його, чи на його думку, американці зуміють постати церемоніали ігор на такому високому художньому рівні, свідками якого нам пощастило бути. "Це буде тяжко, майже неможливо, — не вагаючись відповів він, — але запевняю, що інші аспекти ігор будуть зорганізовані на відмінно".

Можливо, як би він тоді зізнав, що постановку спортивно-художньої частини візьме на себе Волт Дісней Продакшн — його відповідь була б іншою. Бо ж усім відомо, що Дісней має величезний досвід і як кінопродуктент, і як творець Діснейленду та Діснейворльду, і як організатор великої, вражаючої паради в 1976 році з нагоди двосотлітнього ювілею Сполучених Штатів.

Ніхто ще не знає якою буде спортивно-художня програма, бо сценарії цих програм завжди зберігаються як найбільші державні таємниці до останньої хвилини. Але вихід на олімпійську сцену цього всебічно досвідченого постановника вже значно підвищив ступень зацікавленості до олімпійських ігор у Лос-Анджелосі, внісши елемент невідомого: чи спроможеться олімпійське Орленя зрівнятись з олімпійським Мишком у постановці спортивно-художньої програми?

І хоч як це цікаво, але з відповідю на це питання доведеться почекати до 28 липня, 16-ої години за лос-анджелоським часом.

Клавдія ФОЛЬЦ

ЛЕКЦІЯ ЧУЖОЗЕМНОЇ МОВИ

З моєю найсердечнішою приятелькою Марією, останнім часом ми рідко бачимося. Вона переїхала у новий будинок, досить далеченько від мене, і мені її бракує. Немає з ким ширим словом перекинутись. І хоч ми частенько телефонуємо одна до одної, все ж таки, телефонна розмова це не те, що поговорити, як кажуть, "по-душам".

Ото ж я якось зібралась і поїхала до неї, бо в мене вже так багато накипіло на серці, на думці та на язиці, що конче треба було з нею, вічна-віч, попатякати. Як кажуть: "Теревені поплести — душу відвести".

Ох, і люблю ж я це слово — ""ТЕ-РЕ-ВЕ-НІ". Уявляєте собі, взяти оті те-ре-ве-ні, та ще їх і сплести, то ж мусить на душі полегшати!

Питаєте, що таке теревені? Та-а... як вам сказати... це те ж самісіньке, що й патякати, чи базікати. А що таке патякати чи базікати, то про це треба запитати чоловіків, бо я певна, що це вони винайшли ці слова. Як тільки побачать де жінки говорять між собою так вже їй репетують:

— Ох, ті жінки! Так розпатякалися та розбазікалися, та такі теревні заплели, що й не докличешся.

Отож, кажу, мені так кортіло побачити Марію та трохи теревені поплести, що аж жижки тримтіли. Кинула я все, варене й печене, і поїхала до неї.

Не встигла я увійти в хату і як слід привітатися до Марії, як зразу ж за мною вскочила її сусідка-австралійка. Ну, думаю, побазікали дідька лисого. Це ж вся розмова буде про погоду та про випродаж у крамницях і, звичайно, англійською мовою. Бо хіба ж при австралійці поговориш про НАШІ справи? Хіба ж можна про наших жінок говорити англійською мовою? НІ, НІ, НІ, і ще раз НІ! Про наші справи треба конче говорити нашою мовою.

Ви дивуєтесь, що я зразу ж підкresлила, що будемо говорити про наших жінок? Дивно! А про що ж мусить приятельки говорити, як не про жінок?! Треба ж знати, яка що варила, що і як цекла, що купила, куди і з ким їздила, де і як забавлялися і хто як був вбраний. Т-а-а-к! У жіночому житті це дуже важливі справи.

Отож мені дуже кортіло розказати Марії свої новини і почути від неї її, а сусідка усілась, як печериця, і не руш з місця. Сидить і сидить. І навіть в розмові на себе перед перебрала.

Я і так, я і сяк, — сидить! Ніяк не хоче догадатись, що вона тут лишня. Тоді я почала деякі вирази по-нашому закидати, бачу це їй не до вподоби. Покосилася вона на мене раз і вдруге і починає губи дути.

— Ага, — думаю, — допікає. Ось я тебе таки позбудусь! Та знов по-своєму до Марії.

Раптом сусідка звертається просто до мене:

— Як довго ви вже в Австралії? — питає.

— 30 років, — кажу, — а що?

— А то, що ви все ще їй досі не навчилися послуговуватись англійською мовою, що ще їй досі закидаєте по-своєму!

Це мене зачепило за живе:

— А чого це, — кажу, — ми маємо послуговуватись чужою мовою, коли ми маємо свою. І коли я дещо говорю до Марії по-своєму, то це не значить, що говорю щось зле про вас. А закидаю по-своєму тому, що деякі речі при перекладі втрачають свої властивості й характер, або їх зовсім не перекладаються.

А до Марії кажу по-нашому:

— Трясця її матері, причепилась, як реп'ях до хвоста.

— Ну що ж, — каже сусідка трохи саркастично, — як ви не можете здолати нашої мови, то прийдеться мені вивчати вашу, бо дуже ціную товариством Мері.

Ме-е-рі — це так вона називає Марію! Ме-е-рі!

— Та куди вам, — кажу, — до нашої мови. Та ваш язик не повернеться до вірної вимови.

— Пхе, що за дурниця, — пхекнула вона, — ваш же повертається, то чому ж наш не повернеться? От скажи оте останнє що ти сказала по-вашому до Мері і я точнісінько повторю за тобою.

— Добре, — кажу, — повтори! І просто їй в обличчя випалила: — Трясця твоїй матері!

Я була вже трохи роздратована. Час летить, а ми базікаємо не про те про що треба.

— Як, як? — перепитала вона. — Ти не спіши, а говори кожне слово окремо.

— Добре, — кажу, — скажи: "Трясця"!

Вона якось кумедно дудочкою стянула губи і видушила з себе якийсь нероздільний звук: — "Т-С-Ж..." І в ту мить щось брякнуло на підлогу.

Її губи здушились у скрученій млинець, а на підлозі лежали її штучні щелепи. А білоніжні зуби ніби зухвало вищирілись на нас.

Знаю, не належалось би сміятись, бо то не тактовно, але втриматися не було сили і ми реготали на ввесь дім. Оце навчилася!

А сусідка навіть не зніяковіла і не розгубилася, а навпаки, реготала голосніше нас. І регочучи, підхопила з підлоги щелепи, запхала їх знову до рота та, напевно, наслідуючи якусь вчительку, поважно і кумедно заявила:

На цьому ми й закінчимо вивчення чужоземної мови. — А потім додала:

— Залишаю вас самих. Гуд бай!

Вона скоренько попрощалась і, далі сміючись, зникла з хати.

Нарешті ми дали волю нашим язикам на рідній мові. Перебрали по кісточках усіх і все, бо хто його знає коли вдруге побачимось.

ЗРОБИТЬ ПРИЄМНІСТЬ І КОРИСНУ ПОСЛУГУ СВОІМ РІДНИМ ТА ПРИЯТЕЛЯМ. ПЕРЕДПЛАТИТЬ ДЛЯ НІХ ЖУРНАЛ "НОВІ ДНІ"!

ЛІСТИ ДО РЕДАКЦІЇ

ТАК, СОЗ, А НЕ СОЮЗ

(Про редакторську сваволю "Українського голосу")

Дуже здивував мене проф. Петро Одарченко своєю розвідкою "СОЗ, а не союз" ("Нові дні", листопад 1983 р.) Власне кажучи, якби шановний автор поглянув у першодрук моє спогаду про голод 1932-33 років, то може не треба було б тієї розвідки й писати. Адже в моєму спогаді виразно надруковано таке: "Спершу почали творити сози. Соз — це спільній обробіток землі" ("Альманах УНС", 1983, стор. 45).

"Український голос" передрукував цей спогад, зі згаданого альманаху, а технічний редактор цього часопису Олександер Роїк, ще перед передруком, повинував "соз" на "союз", показуючи таким чином своє повне незнання радянської дійсності. Після виходу в світ "Українського голосу" я послав виправлення, але редакція захтувала мої поправки й не помістила на сторінках часопису. Зробила точно так, як часто бувало за неука Гиканого, який не лише псував мову, а й постійно чинив найрізноманітнішу сваволю, не дозволяючи іншій стороні висловитися.

Варто ще згадати, що шановний ювіляр, проф. П. Одарченко, не має слухності, пишучи СОЗ (великими літерами). Адже це не власна назва, напр., УВАН, УПА, УРДП й т. п., а загальна. Тому треба писати слово "соз" малими літерами — так я і ненависний "колгосп", що й зроблено у "Словнику української мови", том 9, стор. 437.

Говорячи про сваволю О. Роїка, я хотів би ще додати, що той грамотій систематично поправляв у моїх статтях "радянський" на "советський" (мабуть, не усвідомлюючи, що таким чином російщить українську мову), "торонтський" на "торонтонський", "наступник" на "заступник", "еврей" на "жид" і т. д. й т. п. Це він псував також правопис у моїх статтях, часто вставляючи Г там, де його не треба. Таким чином, п. Роїк продовжував партатство вінніпезьких своїх попередників. Коли цього було вже забагато, довелось мені на адресу видавництва "Тризуб", що запросив мене до співпраці, висловити протест і припинити співпрацю на неозначений час — доки там не наведуть порядку, якого так бракує в заслуженому, але тепер спартанченому часописі.

Яр Славутич

ЩЕ ПРО СОЗ-И

У листопадовому числі журналу "Нові дні" була вміщена стаття п. н. "СОЗ, а не Союз". Там подані зразки тогочасних частушок. Частушка "Батько в СОЗ-и, мати в СОЗ-и" подана не повністю. Ця частушка існує в двох варіантах:

- 1). "Батько в СОЗ-и, мати в СОЗ-и
Малі діти на дорозі.
Нема хліба, нема сала
П'ятирічка все забрала."

- 2). "Батько в СОЗ-и, мати в СОЗ-и
Малі діти на дорозі.
Пузо голе, брюки в клетку
Виповняєм п'ятілітку."

Зберігаю вимову останніх двох рядків.

Учні моого першого класу декламували віршики, яких їх навчили дома (такі малі діти ще не знають, що таких віршів казати не можна). В школі їх учили співати:

"Рік за роком, певним кроком
До комуни ми йдемо.
Всім трудящим, роботящим
Щастя долю несемо."

А поза школою вони виспівували "Батько в СОЗ-и" ... i

"Товариш, Ворошилов,
Война вель на носу,
, А конніца Будьонного
Пішла на ковбасу."

...Насувався страшний 1933 рік.

З пошаною
Стара вчителька, Нью-Йорк

РОЗІРВАНИЙ... РОЗРІЗАНИЙ... РОЗПИЛЯНИЙ...

Шановний пане редакторе!

Прошу вас вияснити розходження між описом та проектом пам'ятника великого голоду 1932-33 рр. в Україні.

У журналі "Нові дні", число 404, за жовтень місяць, на стор. 15, є докладний опис проекта, де ясно сказано, що пам'ятник означає "ПЕРЕРВАНИЙ цикл життя"... І далі "... диск РОЗІРВАНИЙ неприродною силою..."

На знімці я (на обкладинці цього ж журналу) диск не ПЕРЕРВАНИЙ і не РОЗІРВАНИЙ, а досконало РОЗРІЗАНИЙ або РОЗПИЛЯНИЙ, і то, засобами високої техніки.

Я розумію що слово "ПЕРЕРВАНИЙ" є в переносному розумінні, але про метал так говорити не можна. Бо профіль РОЗІРВАНОГО металу виглядає більш вражаюче, драматичніше, аніж акуратно гладенько РОЗРІЗАНИЙ. (То вже мусіло б називатися РОЗРІЗАНИЙ чи ПЕРЕРІЗАНИЙ цикл життя". Чи не так?)

Друге розходження те, що в описі зазначено "... простягаються ДВІ ПАРИ зморених рук...", а на проекті зображена ОДНА ПАРА рук, а внизу ДВІ ПРАВІ руки.

Чому така розбіжність? Де є помилка? Я не чиплюсь до слів, а лише хочу уточнити, оце і все. А відверто кажучи, форма отакого, змодернізованого, пам'ятника, призначеного такій трагічній події цілого народу, в мене особисто, не викликає ніяких почуттів. (Хоч я себе не зараховую до закостенілих старомодників). Але, як приповідка гласить: "На ввесь світ невгодиши".

При цій нагоді, пересилаю 20 австрал. доларів на передплату "Нових Днів", а решту зачисліть на потреби журналу. Хоч рештика маленька, зате від щирого серця.

Клавдія Фольц, Сідней, Австралія

Англійське слово "брокен" можна передати нашим "розвіраний", "розділений", "роздільний" та ще десятком інших синонімів, залежно від контексту. У даному випадку, розходження між описом і проектом пам'ятника може найкраще пояснити сам скульптор. Сподіваємося що творець проекту відповість і на інші Ваши застереження. — Ред.

КОРОТКО ПРО "НОВІ ДНІ"

... Посилаю Вам "моні оред" на 50 дол., — передплата на 1984 рік за Нові дні", а решта на розбувову "Нових днів".

Вітаю Вас з Різдвом Христовим та Новим Роком.

Михайло Коробець, Садбури

**

Дорогі Новоднівці!

...Хвалю Вас за добрий тон і цікаві коментарі та матеріали.

Бажаю успіху у Новому Році.

Андрій Бараник, Кергонксон

**

...Посилаю чек на пресовий фонд "Нових днів" і дякую вам за ваш труд, а також сердечне спасибі вельмишановній (і дуже талановитій) письменниці Лесі Богуславець за її допис "На прошук до рідної землі".

О. Лисик, Ошава

**

... Висилаю 25.00 дол. на передплату "Нових Днів" на 1984 рік, а решту зарахуйте на пресовий фонд.

Наближаються дні народження Ісуса Христа, тож бажаю Вам веселих Свят та щасливого Нового 1984 року! Дай Боже Вам усім кріпкого здоров'я та витривалості в праці для "Нових Днів".

Микола Чишака, Нью-Йорк

ПОДЯКА

Висловлюю щиру подяку всім особам та організаціям, які взяли участь у зустрічі з нагоди 85-ої річниці моєї життя і моєї церковної і суспільно-громадської праці, або прислали на руки Комітету свої привітання.

В юнацьких роках я закінчив 2-річні педагогічні курси при Яблочинському св. Онуфрієвському монастирі біля Берестя Литовського, а згодом вищу педагогічну освіту я здобув у Києві. Яблочинський монастир зашептив мені в душу

шу любов до Української Православної Церкви, і я прирік бути вірним нашій святій Церкві, працювати для її добра і слави і для моїх братів і сестер по крові, наскільки дозволять мої сили і продовжую цю працю дотепер, хоч не всім моя праця і постава до справ нашої святої Церкви подобається.

Народня приповідка каже, що "ще не вродився той, щоб усім догодив". Я вважаю, що праця для нашої святої Церкви і нашого побожного народу є обов'язком кожного українця-інтелігента, але серед нашої української православної інтелігенції охочих до суспільно-громадської, а особливо до праці для Церкви завжди бракувало, а щодо критиків нашого церковного життя, то ми їх маємо завжди подостатку. Тому це мене не знеохочує до тієї праці, а вислови признання і подяки за мою скромну працю, які я почув від найвищих церковних достойників нашої святої Церкви — Митрополитів, Архиєпископів, Хваленої Консисторії і наших священиків та представників наших суспільно-громадських організацій, від наукових діячів з терену Канади, США, Європи та Австралії, — заохочують мене до дальшої праці до кінця моого життя.

Моя сердечна подяка нашим найвищим церковним достойникам і нашим отцям-настоятелям:

1) Його Блаженству Владиці Андрію, митрополиту УПЦ в Канаді за привітання і за нагороду митрополичною грамотою за мою працю для рідної Церкви.

2) Його Блаженству Владиці Мстиславові, митрополитові УПЦ в США і УАПЦ в країнах Європи, Південної Америки та Австралії;

3) Його Високопреосвященнству Владиці архієпископові Східної Канади і заступникові митрополита Василеві;

4) Його Преосвященнству єпископові УАПЦ в Європі Анатолію;

5) Голові Президії Консисторії УГПЦ в Канаді о. д-рові митрату Григорію Удоду;

6) Митрату о. Ю. Ференсіву і протопресвітерові Д. Фотію за молитви і побажання в часі Молебня в Кatedрі св. Володимира.

7) Митратам о. Володимиру Базилевському з Нью-Йорку, Юрію Красевичу з Лондону, Онт., прот. о. Костюку з Вотерлу, Онт., д-рові о. Іванові Стусові і прот. В. Слюсару з Вінніпегу, о. прот. П. Бубликів і прот. Крітюку з родиною, о. Метулинському з Ошави і о. прот. Д. Свиріденкові з Судбурз за всі їхні привіти та побажання.

Моя щиро-сердечна подяка установам і організаціям за привіти та Ювілейному Комітетові, що зорганізував це прийняття, а зокрема п. Юрію Стефановичу і пані Марії Сухар, які найбільше попрацювали, щоб належно підготовити цю зустріч.

Всіх, що привітали мене, нехай Милостивий Господь обдарує своїми ласками і щедротами.

М. МУХА

"МУЗА" В ТОРОНТО ГОТУЄ НОВУ П'ЄССУ

Драматична Група Української Молоді "Муза" яка діє вже п'ятий рік, розпочала працю над постановкою "ОДУЖАННЯ".

П'єса-драма на три дії, автор Стефанія Гурко — віддзеркалює проблеми українських емігрантів у Канаді, глибокі непорозуміння між молоддю і батьками на тлі скаліченого родинного життя.

П'єса цікава своїм змістом і правдоподібно буде поставлена весною.

"Музу" очолила нова управа у складі: Катерина Матковська, Роман Гурко, Стефанія Дмитрів.

Мистецьким керівником і режисером залишається п. М. Гава, за що Управа йому щиро вдячна.

"ГОМІН ДНІПРА" БОЖЕННИ КОВАЛЕНКО

В Австралії недавно вийшла дбайливо видана збірка вибраних поезій Боженни Коваленко. До збірки ввійшло 66 поезій, переважно вже раніше друкованих у різних періодичних виданнях, деякі також у "Нових днях".

Вибрані поезії поетеси Боженни Коваленко "Гомін Дніпра" видав Літературно-мистецький клуб ім. Василя Симоненка в Мельбурні. Книжка має 93 сторінки й коштує 5.00 австралійських дол. Замовляти її можна у голови Клубу п. Дмитра Нітченка або в авторки:

B. Kowalenko
32 Bowmore Rd.
Noble Park, Vic. 3174, Australia

**

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

У КІЄВІ ПОМЕР МИКОЛА П. БАЖАН

"Радянська Україна" з 25 листопада повідомила на видному місці, що "23 листопада на 80-му році життя після тяжкої тривалої хвороби помер видатний радянський письменник і громадський діяч, член Центрального Комітету Компартії України, депутат Верховної Ради УРСР, герой Соціалістичної Праці, лавреат Ленінської премії, Державних премій СРСР та Державних премій Української РСР, академік Академії наук УРСР Микола Платонович Бажан."

Помпезний некролог підписали майже 60 відомих у Радянському Союзі партійних і культурних діячів, починаючи К. Черненком, В. Щербицьким і П. Демічевим, а кінчаючи П. Вороньком, І. Драчем і Д. Павличком. Словом, пропагований і протегований сьогодні владою — "всесоюзний вінігret". У некролозі хоч і вирахувано всі ордени і майже всі пости цього "полум'яного комуніста, письменника-інтернаціоналіста", але ні разу не названо його українським письменником, українським (хай і радянським) поетом і громадським діячем. І хоч згадано, що "творчий

шлях М. П. Бажана розпочався в 20-і роки", проте ні словом не згадано його перших книжок поезій — "17 патруль" (1926), "Різьблена тінь" (1927), "Будівлі" (1929), "Дорога" (1930) "Трилогія пристрасті" (1933), які викликали гостру партійну критику, що звинувачувала автора у відриві від радянської дійсності, в ідеалізмі та націоналізмі. Дуже показно, але згідно з офіційним некрологом, М. П. Бажан вийшов на літературну арену щойно в 1937 році (часи ежовщини!) книжкою віршів і поем "Безсмертя".

Рятуючи своє життя, в цій книжці М. П. Бажан уперше примирився із злочинною терористичною владою й відтоді його кар'єра пішла круто вгору. Таємницю того, чи примирився він будь-коли зі своїм власним сумлінням, великий поет, мабуть, забрав із собою в могилу.

Похоронили М. П. Бажана 25 листопада 1983 року з усіма урядовими почестями, на державний кошт, на Байковому цвинтарі в Києві.

M. D.

ПОМЕР КОМПОЗИТОР А. КОС-АНАТОЛЬСЬКИЙ

З України надійшла вістка, що 30 листопада 1983 року помер у Львові видатний композитор, професор Львівської консерваторії, автор опер "Назустріч сонцю", "Заграва", "Весняні грози", творець балетів Хустка Довбуша", "Сойчине крило", "Орися" та багатьох інструментальних творів, хорів і пісень Анатоль Йосипович Кос-Анатольський. Він народився в Коломії 1 грудня 1909 року.

СЛ. П. ОТЕЦЬ ПРОТОПРЕСВІТЕР МИКОЛА АНТОХІЙ

9-го листопада м. р. у Міннеаполіс, Мінн., помер після тяжкої операції, відомий церковний і громадський діяч сл. п. отець протопресвітер Микола Антохій.

Похоронні відправи відбулися в українській православній церкві Св. Андрія в Савт Бавнд Бруку, Н. Дж.

Світлої пам'яті о. М. Антохій народився в Іспасі на Буковині. Студіював мистецтво в Букарешті, а теологію в університеті в Чернівцях.

Покійний був священиком з покликання і ціле своє життя віддав на службу Богові і народові.

Залишив на рідній Буковині багато храмів, оздоблених його мистецькою рукою, як іконостаси, ікони тощо. Також в Америці в тих парафіях, де він був настоятелем можна бачити і тепер його невтомну працю в ділянці мистецтва. Зі своїми маллярськими працями мав виставки в Румунії, Німеччині і Америці. Належав до ОМУА.

Залишив у смутку дружину Ольгу, доньку Даюю, внуків Богдана, Наталію і Соню, брата д-ра Осипа, зятя д-ра А. Лисого, дальшу родину і багато приятелів. Родині Покійного висловлюємо глибоке співчуття.

Вічна пам'ять.

ПОМЕР ФЕДІР С. ГАЄНКО

13 грудня 1983 р. помер у Західній Німеччині, після довгої і тяжкої хвороби, бл. п. Федір Семенович ГАЄНКО. Після смерті Івана Багряного Федір Семенович Гасенко був деякий час генеральним секретарем Української Революційно-Демократичної партії. Він був довголітнім провідним членом Центрального Комітету цієї партії, головним редактором її газети "Українські вісті" й визначним публіцистом. За фахом економіст, Ф. С. Гасенко багато років працював науковим співробітником Інституту для вивчення СРСР та в Радіо "Свобода". Відішов у вічність на 77-му році життя.

Вічна йому пам'ять.

ПАМ'ЯТІ РОМАНА ЛІБЕРА

У першу, болючу річницю смерті моого незабутнього мужа, батька і дідуся бл. п. Романа Лібера в його світлу пам'ять жертвую \$50.00 на журнал "Нові Дні".

Дружина Лідія Лібер з Родиною, Торонто

Щире спасибі за пожертву, а незабутньому Романові Ліберові, який ще так недавно жив і працював серед нас, хай буде вічна пам'ять!

Редакція

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ НА РОЗБУДОВУ ВІД-ВА "НД" ЗА ГРУДЕНЬ 1983

Лідія Лібер, Торонто, Канада	50.00
В першу болючу річницю смерті незабутнього мужа, батька і дідуся сл. п. Романа Лібера.	
Мигайчук, Д. Д., Парма, США	35.00
М. Коробець, Судбури, Канада	35.00
Ф. Тертишник, Оттава, Канада	35.00
Ольга і Петро Матули, Потомак, США	25.00
Олександра Лиса, Гопкінс, США	25.00
О. Скоп, Ла Меза, США	20.00
М. Невідомий, США	20.00
О. Куриленко, Австралія	18.41
С. Кіт, Австралія	18.40
А. Мацібурко, Австралія	15.00
проф. Т. Б. Цюцюра, Галіфакс, Канада	15.00
А. Максимлюк, Оро, Канада	15.00
М. Чишкала, Нью-Йорк, США	10.00
Валентина Юрченко, Йонкерс, США	10.00
Т. Гасинець, Вудсток, США	10.00
Анна Дорош, Саскатун, Канада	10.00
М. Ковалевський, Утіка, США	10.00
А. Шкребець, Чікаго, США	10.00
Д. Павленко, Летбридж, Канада	10.00
О. Сосновська, Торонто, Канада	10.00
П. Сіренко, Лашін, Канада	10.00
Е. Рудевська, Саскатун, Канада	10.00
Я. — Н. — США	10.00
В. Білонок, Трой, США	10.00

М. Посипайло, Форт Лавдердайл, США	10.00
П. Завертайло, Леквіл, США	10.00
О. Денисюк, Іслінгтон, Канада	10.00
Інж. С. Шологон, Дурган, Канада	10.00
О. Гошуляк, Іслінгтон, Канада	10.00
Лариса Діяк, Штовтон, США	10.00
Гадія Сеник, Сирақюз, США	10.00
С. Слонський, Детройт, США	10.00
Д. Пальчик, Детройт, США	10.00
Надія Гармаш, Сан Діего, США	10.00
Надія Назарець, Ричмонд, США	10.00
А. Качор, Вінніпег, Канада	10.00
Я. В'юн, Чікаго, США	10.00
П. Мацік, Філадельфія, США	10.00
Яків Возняк, Франція	8.70
І. Чупринка, Бельгія	7.99
М. Ігнатенко, Зах. Німеччина	7.94
М. Гошуляк, Калгари, Канада	7.00
Л. Годієв, Австралія	7.00
Олександра Ткач, Австралія	6.50
І. Оміляненко, Вінніпег, Канада	5.00
О. Заставний, Кудворт, Канада	5.00
А. Хоменко, Морисвіл, США	5.00
А. Микитенко, Детройт, США	5.00
І. Гаєвський, Ельмгурст, США	5.00
В. Пилипенко, Вінніпег, Канада	5.00
А. Петришка, Ст. Томас, Канада	5.00
Мері Безпечна, Ниагара, Канада	5.00
Олександра Сенко, Ярдвілл, США	5.00
І. Трегубчук, Ерлінгтон, США	5.00
Н. Красовський, Флоріда, США	5.00
о. Д. Фотій, Торнгіл, Канада	5.00
А. Коваль, Сирақюз, США	5.00
М. Безбах, Кіченер, Канада	5.00
А. Сірий, Швайцарія	5.00
М. Маслівець, Торонто, Канада	5.00
М. Француженко, Роквіл, США	5.00
Д. Міршук, Гемет, США	5.00
Марія Корзан, Вашінгтон, США	5.00
О. Добрин, Вітвай, Канада	5.00
І. Вискребець, Лондон, Канада	5.00
Я. Крохмаль, Ошава, Канада	5.00
О. Ю. Смеречинський, Торонто, Канада	5.00
І. Носовенко, Ошава, Канада	5.00
Лідія Бульба, Філадельфія, США	5.00
І. Гриценко, Бріджпорт, США	5.00
Г. Литвин, Торонто, Канада	5.00
І. Шумук, Вернон, Канада	5.00
Ю. Стефанович, Торонто, Канада	5.00
Д. Романик, Даунсвіл, Канада	5.00
Н. Квітко, Австралія	5.00
Д-р Туркало, Орандж, США	5.00
А. Баранник, Кергонстон, США	5.00
Катерина Вовкодав, Торонто, Канада	5.00
Ф. Вовкодав, Торонто, Канада	5.00
О. М. Собчинський, Зах. Німеччина	4.45
К. Ліщина	3.00
Ю. Ясинський, Торонто, Канада	3.00
А. Івахнюк, Протон, Канада	3.00
Ю. Семенко, Зах. Німеччина	2.73
Ю. Мішалов, Австралія	1.00

Скільки нових передплатників
ви приєднали для "Нових днів"?

POSTAGE PAID AT TORONTO
Second Class Mail Registration
Number 1668
if not delivered please return to:
NOVI DNI
Box 126, Postal station "N"
Toronto, Ont., Canada M8V 3S4

З'ЯВИЛАСЬ АНГЛОМОВНА КНИЖКА ВАСИЛЯ ГРИШКА "УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОКОСТ 1933"

Заходами Фундації ім. Івана Багряного та Союзу Українських Жертв Російсько-Комуністичного Терору (СУЖЕРО) в Канаді й Демократичного Об'єднання Репресованих Українців (ДОБРУС) з'явилається у Торонто англомовна книжка д-ра Василя Гришка *The Ukrainian Holocaust of 1933*. Ця книжка являє собою значно доповнену й оправдану автором спеціально для англомовного читача нову версію його відомої праці *Український Голокост, 1933*, що в українській мові була опублікована 1978 р. Й дуже швидко була випродана.

Книжка в нинішньому її англомовному виданні складається зі вступу й двох частин. У вступі розглянуто питання про советський геноцид в Україні перших 30-х років у світлі міжнародної конвенції Об'єднаних Націй про геноцид та зокрема підкреслено саме національний, антиукраїнський характер советського злочину народобгнівства на тлі русифікаційно-асиміляторської політики Москви супроти України взагалі.

Перша частина книжки, що називається "Пояснення советського геноциду", складається з трьох розділів, зміст яких висловлено в їх заголовках так: 1. "Антинаціональне й антиселянське наставлення марксизму". 2. "Двоїста природа ленінської антинаціональної й антиселянської політики". 3. "Ленінсько-сталінський геноцид та його антиукраїнський аспект".

Друга частина книжки, що називається "Український Голокост 1933", складається з наступних великих розділів (з багатьма підрозділами з окремими заголовками): 1. "Підготова "українського голокосту" в 1930-1932 рр. та його кульмінація в 1933 р." 2. "Українська трагедія 1933 р. з історичної перспективи". 3. "Політичні наслідки 1933 р. та їх значення для сучасної ситуації України". 4. "Трагедія 1933 р. в літературі українського "самвидаву".

Книжка призначена для масового читача, але являє собою поважну науково-публіцистичну працю актуального нині (в 50-річчя подій) характеру. Джерельно-документаційну базу цієї праці засвідчують 129 авторських приміток-посилань та 135 назив дібраної бібліографії різномовних публікацій, використаних автором для цієї праці. Мовно-стилістичну редакцію англомовного тексту автора та переклад з українського оригіналу другої частини книжки виконав відомий редактор і пе-

КНИЖКИ НА ПРОДАЖ

- Петро Волиняк, КИІВ — Читанка для 3-ої класи 4-те видання. Ціна 3.00 дол.
Петро Волиняк. ЛАНИ — Читанка для 4-ої класи 4-те видання. Ціна 3.00
І. Бережний. УКРАЇНСЬКА МОВА. Початкова граматика української мови. Ціна 3.00 дол.
Д. Чуб. СО ТІС ІС АВСТРАЛІЯ. 112 стор., в м'якій оправі. Ціна 3.50 дол.
В. Винниченко. МІЖ ДВОХ СИЛ. Драма на 4 дії. Ціна 2.00 дол.
А. Юриняк. КАМІКАЗЕ ПАДАЄ САМ. Оповідання і фейлетони. Ціна 5.00 дол.
А. Юриняк. ЛІТЕРАТУРНІ ЖАНРИ Ч. II. 380 стор., в твердій оправі. Ціна 12.00 дол.
А. Юриняк. КРИТИЧНИМ ПЕРОМ. 318 стор., в м'якій оправі. Ціна 8.00 дол.
Софія Гаєвська. Treasures of the Centuries. (Скарби століть) 112 стор. Ціна 5.00 дол.
Петро Волиняк. ПОГОВОРIMO ВІДВЕРТО. 680 стор., в твердій оправі. Ціна 12.75 дол.

НАШЕ ВИБАЧЕННЯ

Шановних читачів просимо про вирозуміння з приводу запізненої появі цього числа журналу Н. Д. — причина в переобтяженні працею в друкарні під час святкового сезону.

Редакція

рекладач українських англомовних видань у Канаді й США — Марко Царинник.

Книжка, що має 165 сторінок, коштує: в м'якій оправі — 7.00 дол., в твердій оправі — 10.00 дол.

Книжку можна придбати, посилаючи замовлення на такі адреси: в США

Ukrainian News, 19411 W. Warren
Detroit, Mich. 48228

в Канаді
Mr. H. Moros, 9-35th St., Toronto, Ont. M8W 3T8